

**DOBOSOK AZ 1848–1849-ES SZABADSÁGHARCBA:
SZERVEZÉS, KIKÉPZÉS, FELSZERELÉS**

A magyar nemzeti őrseregnek kötelező szabályai szerint „a csatározásnál nagy szerepe van a dobosnak: figyelni kell ilyenkor a vezérlő tiszt minden jeladására s parancsára, hogy azt nyomban a csatárokkal vagy a segély- és tartalékszakaszokkal dobjel által közölhesse”.¹ A kiadvány máshol azt is megjegyzi, hogy „a csatárlánc nagy kiterjedése mellett a vezérlő hangja, a mozdulatok rendezéséhez nem elégséges, tehát a vezérszavak kipótlására [a] következő dobjelek szolgálnak...”² Ezek az idézetek is mutatják a dobok korabeli szerepét és jelentőségét. A katonai zenei hangjelzések – dob, kürt/trombita – a vizsgált korszakban nélkülözhetetlen fontosságúak voltak a parancsközvetítésben, azokat ugyanis a csatazajban is jól lehetett hallani és követni, ritmusuk és dallamuk, azaz a dob-, illetve kürtjelek könnyen megjegyezhetőek és értelmezhetőek voltak. Mind a harctéren, mind pedig a mindennapos katonai rutinban a szigorúan meghatározott hangjelzéseket a gyalogságnál a dobosok, a lovasságnál és a vadászalakulatoknál pedig a kürtösök biztosították. Minden század legalább egy hangással rendelkezett. Megfelelő kiképzésük hosszú időt vett igénybe, hiszen a hangjelek elsajátítása és a zenészek harcrendben való alkalmazása, mozgása komplex feladat volt. Történeti megismerésüket nehezíti szervezetük és kiképzésük sajátossága: nem egy egységes alakulatról van szó, hanem általában századonként besorolt 1–2 hangászról, akik nem egy kiemelt helyen vagy intézményben nyerték el kiképzésüket, hanem tapasztaltabb zenésztársuktól, vagyis az alakulat fődobosától vagy törzstrombitásától, és így a forrásokban is ritkán szerepelnek. Ráadásul kiképzési és eljárási rendjük, valamint a katonai hangjelzések is nehezen és lassan változtak, így ez sem köszön vissza az iratokban. Ezekkel magyarázható, hogy a történeti kutatások eddig nem fordítottak figyelmet rájuk, pedig ez ahhoz hasonló, mint ha a modern háborúban nem foglalkoznánk a hadsereg kommunikációs rendszereivel.

Adódik a kérdés, hogy a frissen megalakult magyar nemzetőrség és honvédség hogyan tudta – egyáltalán tudta-e – biztosítani a megfelelő számú hangászt, illetve a felszerelésüket. A következőkben a dobosok feladatait, kiképzését, létszámuk biztosítását, felszerelésüket és költségeiket mutatjuk be az 1848–1849-es szabadságharc magyar oldalán.³

1848–1849-ben az osztrák, illetve a magyar sereg hangjelzései (dob és trombita) teljesen megegyeztek. Ennek legfőbb oka, hogy a magyar hadügyi rendszer felállításakor

¹ *A magyar nemzeti őrseregnek* 1848. I. k. 20. o.

² *A magyar nemzeti őrseregnek* 1848. II. k. 72. o.

³ Harctéri alkalmazásukra vonatkozóan lásd *Csorba* 2021. 383–415. o.

nem arra készültek, hogy a császári hadsereg ellen kell harcolni, így semmi sem indokolta egy új hangjelzési rendszer bevezetését. Ha az áprilisi törvényeket a bécsi udvar maradéktalanul elfogadja és betartja, akkor a magyar csapatok a császáriak mellett szolgáltak volna, vagyis az egységes hangjelzések a közös vezénylést biztosítják. Ráadásul mind a nemzetőrségben, mind pedig a reguláris alakulatokban számtalan olyan katona szolgált, akik a császári seregben kapták a kiképzésüket, így már adott volt egy jól ismert jelzésrendszer, amit a már képzett állomány útján gyorsabban és hatékonyan lehetett a dobos és közkatona újoncnak betanítani. Az is nyilvánvaló, hogy a császári hadseregben kiképzett tisztek, katonák és zenészek mind kiválóan ismerték a császári jelzéseket, idő hiányában nem lehetett új jelzésrendszert kialakítani, valamint azt az egész hadseregben következetesen bevezetni és begyakoroltatni. A szabadságharc folyamán azonban a császári és a magyar hadsereg jelzéseinek azonossága bizonyos körülmények között komoly problémát eredményezhetett, amelyre a nagyszombati ütközetnél láthatunk példát.

1848. december 16-án Balthasar Simunich császári altábornagy csapatai nagy erővel közeledtek Nagyszombat felé, „minthogy azonban erős köd volt, s meg nem tudta különböztetni, hol állunk, igen óvatosan járt el. Estefelé végre megtámadta a várost s a gyöngén védett lóvasúti indóházat, és mivel ezt csakhamar, a várost pedig hosszabb küzdelem után elfoglalta, Guyon csoportosulásra doboltatott, de a városon kívül is ugyanazt a jelt adták, úgyhogy zavarba ejtett honvédeink a közelebb eső dob felé siettek, és számosan fogságba kerültek.” Guyon Richárd 1848. december 24-én Ógyallán kelt levelében a vereség egyik okaként is ezt a tényt említette, és ezen keserű lecke után vetette fel a zenei jelzések reformját. Javasolta, hogy a hadijelekre használt dobpergés helyett trombitát használjanak a honvédseregnél, így az ellenséges jelekkel nem keverednének össze. Vetter Antal tábornok, a tábornoki osztály vezetője azonban elvetette a felvetést, és inkább azt javasolta, hogy „minden mozgó sereg parancsnoksága bizonyos jeleket meghatározza, melyek a dobpergés *előtt és után* [kiemelés Vettertől] használandók lennének”.⁴ A katonai helyzet miatt végül sem idő, sem valós akarat nem volt a hangjelzések megreformálására, így a szabadságharc végéig azok változatlanok maradtak.

Dobosok a császári hadseregben

A gyalogságnál a dobosok jelzéseire hajtották végre a mozgásokat, fegyverhasználatot, egyéb katonai tevékenységeket, illetve a napi rutint. A dobjeleket parancsszóként

⁴ Guyon jelentése. Ógyalla, 1848. december 24. A megtévesztő dobjelek mellett még egy másik, ehhez hasonló problémára is felhívta a figyelmet, amikor a vereség okaira keresett magyarázatot: a magyar oldalon harcoló seregszerveleti katonák ugyanolyan egyenruhát viseltek, mint a császári oldalon állók, így ez is félreértésekhez vezetett. MNL OL H 2 1848:6545.; Vetter Antal levele Kossuth Lajosnak, az Országos Honvédelmi Bizottmány (OHB) elnökének. Budapest, 1848. december 27. MNL OL H 2 1848:6776.; *Zámbelly* 1889. 276. o.

kellott értelmezni, és ennek megfelelően kellett kivitelezni az ahhoz előírt mozdulatot, feladatot.

Az osztrák gyalogezredekben a dobosok altiszti fokozat nélkül, egyszerű katonaként szolgáltak. Egy gyalogos, illetve gránátos századnál 2 dobos alkalmazását írták elő. Két század, vagyis egy osztály esetén még egy, az ezredzenekarnál szolgáló harmadik dobos is beosztásra került.⁵ Háború idejére 1844-től előírták a zászlóaljdobost is, akit a századdobosok közül választottak ki, és az ezreddobos irányításával vezette a dobosok kiképzését és gyakoroltatta őket. A zászlóaljdobosnak azonban már nem volt dobja, tizedes (Vice-Corporal) rangot töltött be és századánál egy aldobos pótolta a helyét.⁶

Dobosnak olyan erőteljes és határozott embereket kellett választani, akik az ellenséggel szemben bátran és vitézül viselkednek. Állásuk bizalmi jellegének egyik bizonyítéka, hogy az osztrák hadseregben külföldi állampolgárt csak akkor volt szabad dobosnak alkalmazni, ha már hosszú távon bizonyították megbízhatóságukat, és rendelkeztek a szükséges tulajdonságokkal. A dobosnak, az ezreddobos utasításainak megfelelően, szorgalmasan kellett gyakorolnia az előírt dobjeleket. Ha a dobost parlanderter kíséretére használták, vagy más célból küldték az ellenség elé, akkor szerényen kellett viselkednie, csak a feladata végrehajtására szorítkozhatott, nem vehetett részt semmiféle beszélgetésben és mulatozásban. Ugyanezen okból több nyelv ismerete is elengedhetetlenül fontos volt. Ha egy dobos fegyelmét nem lehetett kisebb büntetésekkel vagy botbüntetéssel megjavítani, a rendes katonasághoz kellett átsorolni, vagyis elveszítette dobosi állását; de ha fizikailag sem arcvonal, sem helyőrségi, sem pedig szekerész szolgálatra nem volt alkalmas, obsittal el kellett bocsájtani.⁷

Az ezreddobost az ezred belátása szerint választották ki: nemcsak a már meglévő zenészek közül volt kinevezhető, hanem más katonák közül is. Az ezreddobos hordozta az olasznádból készült botot, amelyből a jól ismert tamburmajor bot is kialakult. A parlamentírozásokat kivéve az ezreddobos csak az ezredes kíséretében hagyta el az ezredet. A parancsokat az ezredsegédtsizttól kapta, aki felé jelentéstételi kötelezettsége volt. Az ezreddobos nevezte ki a dobosokat, gyakoroltatta és ellenőrizte őket. Különös hangsúlyt fektettek arra, hogy a zenészek egységes ütemben és harmóniában verjék a jeleket. Amennyire csak lehetséges volt, az idegen hatalmak dobjeleire is tanítania kellett őket. Természetesen dobjaik jó állapotára is ügyelniük kellett. Ha egy dobos minden figyelmeztetés ellenére alulteljesített, jelenteni kellett a századparancsnoknak. Minden egyes századparancsnoknak ki kellett választania két katonát, akik rendelkeztek a dobos előírt jellemzőivel, és gondoskodniuk kellett arról, hogy tökéletesen oktassák ki őket a dobütésekben, és olyan gyakorlottak legyenek, hogy bármelyik hiányzó dobos helyére léphessenek. Az önálló

⁵ Exercir-Reglement 1844. 2. o.

⁶ *Barcy – Karch* 1985. 38. o. és Exercir-Reglement 1844. 11. o.

⁷ *Hübler* 1820–1823. Bd. VII. 340–342. o. és *Barcy – Karch* 1985. 31. o.

zászlóaljknál az ezreddobos feladatai a zászlóaljparancsnok által kijelölt dobosra vonatkoztak.⁸

A tűzérségnél és a szekereszeknél is dobosokat alkalmaztak, az utóbbinál azonban pont az 1840-es években váltották fel a trombitások a dobosokat. Háború alatt azonban már nem alkalmaztak dobjeleket a tűzérségnél, ugyanis ekkor raktárba helyezték a dobokat, így ott nem volt különösebb fizikai elvárás velük szemben, hanem saját belátásuk szerint dönthettek a megfelelő személy kiválasztásáról.⁹

A nemzetőr és honvéd dobosok feladatai

A magyar nemzetőr és honvéd szabályzatok szerint a dobosok általános kötelességei megegyeztek a közkatonáéval. *A magyar nemzeti őrseregnek kötelező szabályai* szerint azon kívül arra is törekednie kellett, hogy a „dobolást a lehető ügyességgel értse, és valamint a fegyverviselő legnagyobb szorgalmát tartozik fegyverének jó karban tartására fordítani: úgy a dobos gondoskodjék, hogy dobjának minden pillanatban hasznát vehesse; ha azon legkisebb baj történnék, tartozik azt azonnal századosának bejelenteni. Őrszolgálatban éjjel nappal kéznél legyen, hogy akármikor is a dobjel-adásra rögtön használni lehessen. Midőn riadalt ver az utcán, tartozik, ha p. o. tűzgyulladás van, egyszersmind kikiáltani, a város melyik részében ütött ki a tűz; ha a riadalnak más oka volna és azt a dobos tudná: kötelessége azt is a dobverés szünete közben kikiáltani. A csatározásnál nagy szerepe van a dobosnak: figyelni kell ilyenkor a vezérlő tiszt minden jeladására s parancsára, hogy azt nyomban a csatárokkal vagy a segély- és tartalékszakaszokkal dobjel által közölhesse.”¹⁰ Az oktatási szabályzat szerint a dobosnak „minden a csatározásnál elékerülő dobjeleknek jelentését érteni, s azokat kellően dobolni tudnia kell”.¹¹

A magyar gyalogság részére kiadott oktatási szabályzat 54. paragrafusában szabályozta a dobosok kiállítását. Külön rendelkezés hiányában a sereg kikelésénél mindig dobbal kellett megjelenniük. Megszabták a dob viselésének szabályait is, részletesen előírták a dobosok mozdulatait, lépéseik ütemét. Az oktatást a dobos tizedes vagy a fődobos végezte. A dobost különösen meg kellett tanítani arra, hogy „figyelmét folyton a vezénylő kardintésére vagy parancsára szegezze, hogy annak következtében a dobolást jókorán megkezdhesse vagy megszüntethesse”, továbbá minden dobjelet értenie és jól dobolnia kell. Az 56. §. a fődobosra vonatkozó szabályokat tartalmazta, akinek ismerető jele egy nagy gombos bot volt, amelyhez szintén előírt mozdulatsor tartozott.¹²

⁸ Hübler 1820–1823. Bd. VII. 342. o.

⁹ *Barcy – Karch* 1985. 51. o. A dobosok alkalmazására a szekereszeknél lásd Hübler 1820–1823. Bd. VII. 341. o.

¹⁰ A magyar nemzeti őrseregnek 1848. I. k. 19–20. o.

¹¹ Oktató szabályzat 1849. 137. o.

¹² *Barcy – Karch* 1985. 38. o. és Oktató szabályzat 1848. 183–188. o.

A szabályzatok rögzítették a dobjelekre történő különféle harcmozdulatok gyakorlását, ahol a következő dobjeleket sorolták fel:

Lassú induló (közmars): előremenet jele,
 Takarodó (*Retraire*): hátrálás vagy visszavonulás,
 Pihenő (*Rast*): előremenetel szüneteltetése,
 Ébresztő (*Tagwache*),
 Dolgozó (*Schanzstreich*),
 Hívó (*Ruf*),
 Sebes induló (*Dublir-Marsch*),
 Gyűjtő (*Vergatterung*),
 Egy kolomp (*Rucker*), négy egyszerű ütés (*Streich*),
 Őrmesterjel (egy hívó, három kettős ütés),
 Tizedes-/káplárjel (egy hívó, két kettős ütés),
 Roham (*Sturmstreich*),
 Kettős ütés,
 Két kolomp.

„E fennírt dobjelek jelentőségét minden katonának tudnia kell, és miután azok parancsszó gyanánt szolgálnak, tehát értésre kell adni, hogy azokat kemény büntetés alatt, serényen és pontosan teljesíteni köteles.”¹³

A rutinfeladatokon túl az oktatási szabályzat sajátos módon igyekezett ösztönözni a honvédek kiképzését: célbalövésnél minden jó lövést ki kell tüntetni, például a célpont fejét eltalálónak „könnyűgyalog (Fusilier) marsot”, aki pedig kört lőtt, gránátos indulót verettek.¹⁴

Szolgalat

A dobosok kiállításának szabályait szigorúan rögzítették.¹⁵ Saját napi rutinjuk volt: az ébresztő, illetve a takarodó időpontjára valamennyien összegyűltek, és közösen verték a jelet négyszer egymás után a négy égtáj irányába. Az ébresztő jelezte egyébként az élelmiszer kiosztását, háborúban pedig a szabad zsákmányolás kezdetét, de ezt dobolták a vesszőfutás alatt is.¹⁶ Az imára hívás is hangjelzésre történt, és mivel a déli ima és az őrségváltás ideje egybeesett békeidőben, sajátos koreográfia alakult ki a dobjelekre.¹⁷

Számos forrás megörökítette a nemzetőrségi és honvéd dobosok kiállításának, illetve rutinjának szabályozását. Rottenbiller Lipót, pesti helyettes polgármester

¹³ Oktató szabályzat 1849. 153–155. o. és A magyar nemzeti őrseregnek 1848. II. k. 72–75., 87. o.

¹⁴ Oktató szabályzat 1849. 56. o. és A magyar nemzeti őrseregnek 1848. II. k. 47. o.

¹⁵ A magyar nemzeti őrseregnek 1848. II. k. 57–60. o.

¹⁶ *Barcy – Karch* 1985. 154. o.

¹⁷ Uo. 156. o.

1848. május 15-én az éjjeli zavargások megakadályozása céljából többek között elrendelte, hogy „az alkalmazandó nemzeti őrségnek dobszó általi összehívására, mind az 5 városrészben kész dobosok tartassanak”.¹⁸ Azonban a *Marczius Tizenötödike* című lapban a következő sziporka jelent meg július elején: „A József téren lévő házak lakói köszönetet akarnak szavazni a reggeli 5 órakor ott gyakorlatokat tartó nemzetőrségi századnak, mint, mely hatalmas dobolásával nem engedi, hogy midőn a haza veszélyben van, valaki aludjék. Némelyek ugyan elég gyöngédte- lenek azt hinni, hogy az érintett század dobolási gyakorlatait félrőbbeső helyt is tarthatná, vagy legalább korán reggel dob nélkül is jobbra nézhetne, de ezek nem gondolják meg, mily elkerülhetetlenül szükséges az a kutyabőrös dobszó, a boldogult nemesi füleknek.”¹⁹ A panasznak úgy tűnik, ebben az esetben lett is fogana- tatja, legalábbis a fővárosi nemzetőrségnél 1848. július 19-én elrendelték, hogy a zászlóalj vagy század összegyűjtésére tilos doboltatni, hanem a „fegyverbeni kiállást gyakorlatra, vagy más egyéb célra mindenkor előleges bemondás által intézzék. Ennélfogva a dobolás csak a közriadal végett fog alkalmaztatni, és pedig csupán akkor, midőn ezt a város hatósága – egyetértve a budapesti nemzetőrség főparancsnokságával – szükségesnek fogja találni.”²⁰ Alig egy hét múlva azonban, július 27-én délután 6 órakor a Vérmezőn kellett gyülekeznie a nemzetőröknek, ezért elrendelték a szükséges „gyűlözaj” kivételes doboltatását.²¹

A Pest megyei 4. nemzetőr zászlóaljnál augusztus 5-én parancsba adták, hogy minden zászlóaljparancsnok mellett állandóan egy dobos tartózkodjon, aki szükség ese- tén a központi jelre riadót verhet, ráadásul a dobosok védelmére néhány nemzetőrt is kirendeltek. Augusztus 29-én, megismételve a parancsot, azt is kikötötték, hogy a dobosnak az őrnagy lakásától engedély nélkül nem szabad eltávolodnia. A szolgálá- ton kívüli dobosoknak ráadásul kötelezően meg kellett adniuk tartózkodási helyüket, hogy minél előbb szolgálatba állhassanak.²²

A dobosok napi feladatai közé tartozott a rendszeres gyakorlás is. Ennek egyik pél- dáját a 31. zászlóalj parancskönyve szemlélteti részletesen:

fél 9-től 10-ig dobjelre fegyvergyakorlás,
10-től 11-ig altiszt iskola folyt dobjelre,
12-kor őrségváltás történt dobjelre,
2 és 3 óra között századdal történő gyakorlás dobjelre,
3 és 4 óra között fegyvergyakorlat dobjelre,
takarodó dobjelre.²³

¹⁸ *Czaga – Jancsó* 1998. 55–56. o.

¹⁹ *Marczius Tizenötödike*, 1848. július 8. (99. sz.) 396. o.

²⁰ *Czaga – Jancsó* 2001. 179–180. o.

²¹ Uo. 192. o.

²² Uo. 200., 224. o.

²³ *Hermann – Németh – Süli* 2015. 198–199. o.

Később némileg változott az időbeosztásuk: a dobosoknak minden nap reggel 8 és 9, illetve délután 2 és 3 között kellett gyakorlatozniuk.²⁴ Előforduló fegyelmezetlenségre utal, hogy külön kikötötték: a dobosok csak parancsra verhetnek.²⁵ Egy másik napiparancsban pedig a legénység figyelmét hívták fel a dobjelekre való figyelem fontosságára.²⁶ Tóth Ágoston alezredes az 1849. január 19-ei kolozsvári napiparancsában a téves riadók és a pánik elkerülése érdekében elrendelte, hogy támadás esetén a főörhelyről fogják verni a riadót. A városban elszállásolt katonaság gyülekezésére csak hívót (*Ruft*) kell verni. Egyébként pedig este 7-kor a főörhelyről kiindulva a takarodót (*Zapfenstreich*) verik az egész városon keresztül. A veszély elmúltával a szünet (*Abschlagen*) dobjelet fogják verni.²⁷ A 9. zászlóalj 1848. júliusi napirendje csupán azt rögzítette, hogy a dobosok oktatása minden nap délután 2 és 4 óra között történjék, a századdal pedig csütörtökönként délután 3 és 4 óra között kellett dobjeles gyakorlást tartaniuk.²⁸

Peter Driquet, az I. hadtest dandárparancsnokának 1849. március 29-ei napiparancsa szerint „a nyugvó doboláskor kötelessége lesz minden század-dobosnak fél órával előbb nálam megjelenni, és úgy a századjok szállása számába dobolni. Ébredőt minden század a maga szállása számába veressen, ha jel fog adatni nálam; éppen úgy minden dobjelek szállásomnál adandók, és aszerént minden dobosok századjoknál doboljanak.”²⁹ 1849. augusztus 9-én az ezredparancsnokság elrendelte a 3. vadászrezred Tordán állomásozó századai részére, hogy a fővártán lévő nemzetőr (!) doboson kívül mindig legyen egy trombitás, vagyis a nemzetőrségi és vadász hangásznak együtt kellett működni.³⁰

A szabályzatok részletezték a dobosok menet közbeni helyzetét is. Például arcmenetnél „a dobosok és ácsok az előírt 12 lépésnyi távolságban követik a zászlóaljt, s az elsőbkek minden 12 lépésnyi szünet közt az indulót verik, míg annak félbe hagyására a zászlós parancsnok kardintéssel jelt nem ad.”³¹ A csatározásra kirendelt századnál az egyik dobos a százados mellett maradt, hogy parancsaira a szükséges jeleket dobolhassa, mire a lánc mellett álló dobos azokat ismételte. A dobosokat kifejezetten arra kellett szorítani, hogy addig semmilyen jelt ne doboljanak és ismételjenek, míg arra közvetlenül a parancsnokuktól utasítást nem kaptak, valamint katonáknak is csak arra a dobjelre szabadott engedelmeskedni, melyet az alakulathoz beosztott dobos ütött.³²

²⁴ Hermann – Németh – Süli 2015. 207. o.

²⁵ Uo. 205. o.

²⁶ Uo. 198–199. o.

²⁷ *Honvéd*, 1849. január 19. (20. sz.) 77. o.

²⁸ *Urbán* 1973. 396–397. o.

²⁹ Hermann – Bona – Molnár 2020. 227. o.

³⁰ A 3. vadászrezred napiparancskönyve. MNL OL X 7156 Mf. 17670.

³¹ A magyar nemzeti őrseregnek 1848. III. k. 15. o. és passim.

³² Uo. 93–97. o.

Pest város ideiglenes nemzetőri szabályzata előírta, hogy két század, vagyis egy osztály gyakorlatánál a dobosok 6 lépésnyire a közép mögött álljanak. Amikor a 6 zászadból álló teljes zászlóalj állt fel, akkor a dobosoknak a közép mögött 12 lépéssel kellett állniuk, a zenekarnak pedig a jobbszárnytól 6 lépésnyi közre, két sorban.³³

A hadiszokások szerint a trombitások és dobosok egyik sajátos és kiemelt feladata volt a parlamentírozás, pontosabban a parlamenterek kísérése. Ennek több oka lehetett: megadásra való felszólítás, fegyverletételi és megadási tárgyalás, tüzszünet kérése, sebesültek kimentése a harcmezőről, fogolycsere, politikai tárgyalás. Amikor a parlament az ellenség táborára felé vonult, fehér zászló mellett trombita- vagy dobjellel is jelezték szándékukat.³⁴ A hangászoknak egyébként emiatt kellett nemcsak a saját hadseregük, hanem az ellenséges vagy szövetséges hadseregek jeleit is ismerniük.

Parlamenterek küldésére a szabadságharc idején számos példa akad, ám leggyakrabban trombitakísérettel találkozhatunk. A dobosok alkalmazására kevés példára bukkanunk, amely az adott pillanatban akár a lovas alakulatok hiányára is utalhat.³⁵ Az ozorai fegyverletétel alkalmával Karl Roth vezérőrnagy, a szlavóniai horvát hadosztály parancsnoka is fehér zászlóval egy dobos kíséretében érkezett.³⁶ 1849. január 21-én Arad ostromakor Galsai Kovách Ernő százados a 29. zászlóalj egy dobosának kíséretében vitt egy levelet az osztrák parancsnokhoz. A válaszra várakozva kiderült, hogy a román származású honvéd valójában az aradi várból kiszökött és átállt dobos volt. Annak ellenére, hogy a császáriak felismerték, szerencséjére nem fogták el, pedig a hadijog alapján megtehették volna az egykori szökevényvel; tegyük hozzá, hogy ugyanakkor ezzel megsértették volna a parlamenterekre vonatkozó hadijogot.³⁷ A mi szempontunkból fontos megjegyezni, hogy a feladatra olyan dobost választottak, aki képzett volt és kiválóan ismerte a dobjeleket.

Kiképzés

„Minden dobos igyekezzen magát állandó szilárd és egyforma lépésre szoktatni, mivel ez a jó dobolásnak lényeges feltétele. Eziránt, meg arról, miképp kell a rákezdést (*Aufschlagot*) adni, hogy a sereggel folyvást egyenlő lépésben és toppban maradhassanak, mindnyája dobosok a dobos-tizedes és fődobostól kapnak oktatást.

A dobost jól rá kell tanítani, hogy figyelmét folyvást a vezérlő parancsára, vagy annak kardja-intésére fordítsa, hogy ahhoz képest rendes időben doboljon, vagy dobolni megszünjen.” – szól az oktatási szabályzat.³⁸ A dobos alkalmazásának fon-

³³ A Pest-városi nemzeti őrsereg 1848. 23–35. o.

³⁴ *Barcy – Karch* 1985. 109. o. és *Marosi* 1994. 11. o.

³⁵ A kürtösök alkalmazására a példákat lásd *Csorba* 2021. 399–402. o.

³⁶ *Bertók* 1999. 124. o.

³⁷ *Galsai Kovách* 1911. 29–30. o.

³⁸ Oktató szabályzat 1849. 137. o.

tosságát és elméletét jól ismerték a magyar oldalon is, a problémát a megfelelő számú ember harcrendbe állítása mellett elsősorban az oktatók hiánya okozta, amely forrásaink gyakran visszatérő panasza és tárgya mind a nemzetőr, mind pedig a honvéd alakulatoknál.

A sürgető problémára több módon próbáltak megoldást találni. A nemzetőrségnél gyakori volt, hogy egy helyi obsitost fogadtak fel. A honvédzászlóaljok a császári seregektől igyekeztek oktatási célból ideiglenesen vagy véglegesen áthelyeztetni képzett dobosokat. Több adat is arra utal, hogy dobos – önkéntesen, minden előzetes zenei képzettség nélkül – bárki lehetett.³⁹ Jellemző módon Szemere Bertalan kormánybiztos Klapka Györgynek, a felső-tiszai hadtest újdonsült hadtestparancsnokának írt 1849. január 14-ei levelében így összegezte tapasztalatait: „Például mennyi rossz dobos! És néhány jó. De azért nem látok intézkedést, hogy iskola alkottatott volna. Néhány nap alatt megtanulhatnák a legszükségesebbeket.”⁴⁰ Nem véletlen, hogy 1849-ben már az újonctelepeken is figyelmet fordítottak a dobosok képzésére, mint ahogy azt majd látni fogjuk.

Dobosok kiképzése a nemzetőrségnél

Az alábbiakban elsőként a nemzetőrségnél folyó kiképzésre találunk példákat.

Győrött az 1848. május 3-ai, a nemzetőrségről szóló népgyűlésen gróf Zichy Ottó sürgette a dobosok kiképzését.⁴¹

Szolnokon egyszerűen minden században két főt választottak, hogy tanuljanak meg dobolni.⁴²

A beregszászi nemzetőrség szervezésekor 1848 áprilisában három dobost írtak elő. Képzésükre Marian Edelen jelentkezett, aki „ügyességét és szorgalmát eddig is bizonyította, az őrsereghez fegyvergyakorlónak és dobosnak fogatik, s fizetése aláírás útján eszközöltetni rendeltetik”⁴³

Kiss Miklós, a Pest megyei nemzetőrség 1. zászlóaljának parancsnoka 1848. július 12-én elrendelte, hogy július 20-áig a századdobosok délután 4 és 6 óra között a Vérmezőn Roszkoff zászlóalji dobos felügyelete alatt gyakoroljanak.⁴⁴

³⁹ Hoffman 1906. 10. o. és Bódy Imre őrnagy levele az Országos Nemzetőrségi Haditanácsnak. Szolnok, 1849. december 10. MNL OL H 92 9497.

⁴⁰ Klapka 1986. 84. o.

⁴¹ Életképek, 1848. május 21. (23. sz.) 2–3. o.

⁴² Bódy Imre őrnagy levele az Országos Nemzetőrségi Haditanácsnak. Szolnok, 1849. december 10. MNL OL H 92 9497.

⁴³ Bagu 2010. 150., 154. o.

⁴⁴ MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, 1. t. no. 112.

Veresegyház kérésére Mészáros hadügyminiszter 1848. július 22-én arról intézkedett, hogy a 62. (Turszky-) gyalogezredbeli Ágoston Kristóf tizedest és Szűcs János dobost oktatóként helyezték át.⁴⁵

Nyíregyháza 1848. augusztus 7-én azzal fordult a megyéhez, hogy a város két nemzetőr százada „betanult” dobosok nélkül van, ezért küldjenek egy dobos tanítót, ugyanis „az efféle tanítási költségek pedig a megyét illetnék”. A Szabolcs megyei 1. nemzetőr zászlóalj arra kérte a vármegyét 1848 novemberében, küldjenek Nyíregyházára egy kiszolgált rendes dobost, mivel a dobosok tanítására korábban kirendelt személyeket visszaparancsolták saját alakulataikhoz. A megyei nemzetőrségnél azonban még december elején is hiányoztak a dobosok, illetve a dobok. A 2. (nyírbátori) nemzetőr zászlóalj parancsnoka december 7-én arról panaszkodott, hogy a doboshiány enyhítésére Kislétáról hozzájuk vezényelt egyes dobost a megyei bizottmány rendelkezésének kézhezvételéig nem engedik el. Másnap a Bizottmány haladéktalanul és dörgedelmesen írt Kislétára. A kérdés azért is volt sürgető, mert az említett személy a zászlóalj egyetlen dobosa lett! Amíg a kormánytól nem érkeztek meg a nemzetőri törzstiszti kinevezések, a megye Kállay Emánuelt nevezte ki a Szabolcs vármegyei nemzetőrség ideiglenes főparancsnokának december 11-én. Feladatainak meghatározásánál kiemelték, hogy a nemzetőröket „kellőleg rendezze, gyakoroltassa, dobosokat válasszon, a századok által dobokat szereztessen. 'S ha helyben dobosok nem taníthatnának, azokat ide N. Kállóba tanítás végett rendeltesse be.” 1849. június 4-én a megyei nemzetőrség szervezésekor, Kralovánszky András őrnagy azt javasolta, hogy századonként 3 dobost állítsanak ki, illetve ezeket Nyíregyházára küldjék kitanulni, kik elfoglaltságuk idejére napidíjat, az utazásokra pedig forspontot kapnának. Javasolta azt is, hogy a dobok megvételéről is időben gondoskodjanak.⁴⁶

A 12 századra osztott kecskeméti gyalogos nemzetőrséghez a város 12 dobos kiállítását rendelte el, közülük hármat hamarosan Pestre küldtek tanulni a város pénzén.⁴⁷

Batthyány Lajos miniszterelnök 1848. május 22-én arról értesítette Kecskemét főbíráját, hogy egy alkalmas dobos oktató iránti kérelmük ügyében a hadügyminiszterhez fordult azzal a kitételrel, hogy az oktató 10 krajcáros napidíját a városnak kell fizetnie.⁴⁸ A város azonban nemcsak az oktatónak, hanem tanítványainak is ennyit ígért. 1848 júliusában azonban arra panaszkodtak a kiskőrösi táborban betanulást folytató kecskeméti nemzetőr dobosok, hogy nekik a tanulási és gyakorlati időkre ajánlott napi 10 krajcárból csak 8-at kapnak, ezért kérték a várostól a különbözet kiadását. A tá-

⁴⁵ Mészáros Lázár hadügyminiszter levele Baldacci Manó ezredesnek, az Országos Haditanács elnökének. Budapest, 1848. július 22. MNL OL H 92 1968.

⁴⁶ *László* 2000. 176., 237., 283–284., 291., 294. 482–483. o.

⁴⁷ *Iványosi-Szabó* 1990. 72. o.

⁴⁸ *Urbán* 1999. I. k. 591. o.

borban tapasztalható egyéb elégedetlenségek lecsillapítása érdekében is már másnap elrendelték – többek között – a szükséges pénz kifizetését.⁴⁹

Horváth Gábor főbíró júniusban Pesten négy trombitát vásárolt a jászberényi nemzetőrség számára, valamint sikerült elintéznie, hogy a helyi nemzetőrségi dobosok képzésére a hadügyminisztérium egy rendes dobost küldött.⁵⁰ Valószínűleg arról, a 60. (Wasa-) gyalogezredbeli Marcsó István tizedesről van szó, akit a Tiszán inneni önkéntes sereg 1. zászlóaljának 2. századához helyeztek át szeptemberben, és akiről feljegyezték, hogy korábban a jászkun nemzetőröknél volt dobos tanító.⁵¹

A vasi nemzetőrökhöz 1848. július 27-én fogadták fel Teleki Józsefet dobos októnak 20 krajcáros fizetéssel, aki vagyontalan obsitos katonaként nem lehetett volna nemzetőr, de a kanizsaiaknak napi 10 krajcárért dobolt. Inkey Sándor nemzetőr százados kérte, ha ezen obsitos „le fog tartóztatni” (?), egy rendes dobost küldjenek neki, mivel a század, illetve az osztály doboshiányban szenved.⁵²

1848. november 24-én a budai nemzetőr zászlóalj a budai polgármesternek küldte át Klim Mihály folyamodását és díjjegyzékét, amiben mint nemzetőrségi dobos tanítóapidíjat követelt. A parancsnok szerint a felsőbb rendeletek következtében ez a költség a várost terheli, és kérte a tartozás mielőbbi rendezését.⁵³

Szilágyi Lajos debreceni nemzetőrparancsnok 1849. április 12-én azzal fordult a helyi katonai térparancsnoksághoz, hogy az itteni nemzetőrség megalakulásától kezdve hiányt szenved az „ügyes és kiképezett” dobosokban, mivel a seregredekből egy pár hónapra felfogadott dobosokat az itt kiállított és kiegészített zászlóaljához rendelték. Ekkor viszont a városban volt egy képzett és a szatmári önkénteseknél szolgált Goldhammer József nevű dobos, aki a harcokban szerzett sérülései miatt rendes katona már nem lehet. Azt kérték, hogy az illetőt rendes fizetésért a debreceni nemzetőrséghez nevezzék ki dobos tanítónak, fődobosi rangban. A térparancsnok továbbította a kérést a hadügyminisztériumnak, amely április 24-ei válaszában kifejtette, hogy a nemzetőrséghez kinevezendő dobos fizetésével az álladalmat nem lehet terhelni, de ha tényleg szükségük van rá, akkor „közös hozzájárulással” fedezhetik fizetését.⁵⁴

A fenti példákból látható, hogy a dobosoktatást alapvetően két forrás biztosította: vagy obsitosok vállalták magukra, vagy pedig a gyalogezredek aktív dobosait vezényelték át ideiglenesen. A kiképzés többletköltsége, vagyis az ideiglenesen kivezényelt oktatók ellátása a nemzetőr alakulatot kiállító törvényhatóságot terhelte.

⁴⁹ *Iványosi-Szabó* 1988. 234–235., 237. o.

⁵⁰ *Rédei* 1989. 18. o.

⁵¹ MNL OL H 83 4. d. 5. t. 16–72., 103., 161., 256.

⁵² Inkey Sándor levele Csány László kormánybiztosnak. Berzence, 1848. augusztus 7. MNL OL H 103 4–49. p.

⁵³ *Czaga – Jancsó* 2001. 91. o.

⁵⁴ MNL OL H 75 1849:10045.

Dobosok kiképzése a honvédségnél

A nemzetőrséghez hasonlóan a honvéd alakulatok is változatos módon próbáltak oktatókhoz jutni. A 7. zászlóalj 1848. július 16. és 24. közötti állománykimutatása szerint még egyetlen dobossal sem rendelkezett, így nem csoda, hogy egy kitanult dobost kértek a „honvédsereg főparancsnokságától”, megjegyezve, hogy ha nem lehet hozzájuk végleg áthelyezni, legalább hosszabb időre kerüljön oda. Az ügy a hadügyminiszter elé került azzal a kéréssel, hogy a sorkatonaságtól egy dobos áttételét vagy áthelyezését intézzék el, és küldjék Pápara.⁵⁵

Az Országos Nemzetőrségi Tanács 1848 októberében kérvényezte a hadügyminisztertől, hogy Haas Hermann 32. (Ferdinánd d'Este-) gyalogezredbeli őrzetöt, valamint Paulai Andrást és Szabó Flóriánt a 19. (Schwarzenberg-) gyalogezredből tegyék át betanítás végett, hiszen az újonnan felállított zászlóaljknál legalább 21 dobost kell betanítani. A minisztérium el is rendelte áttételüket, és egyben felszólította a becske-reki és verbászi seregek parancsnokait, hogy a gyalogezredek nélkülözhető dobosait helyezték át a honvédséghez betanítás céljából.⁵⁶

A 28. zászlóalj arra panaszkodott október 22-ei iratában a honvéd főparancsnokságnak, hogy nincs képzett dobosuk, ezért kérték, hogy Bodó János 39. (Dom Miguel-) gyalogezredbeli kiszolgált katonát tegyék át hozzájuk, aki most végső elbocsájtásáig a debreceni hadfogónál szolgál. Egyébként segítséget kértek a hangszerek beszerzéséhez is. Négy nappal később a honvéd főparancsnokság továbbította a hadügyminisztériumnak a folyamodványt, egyben megismételte korábbi kérésüket, hogy a dobosok oktatására képzett embereket küldjenek a honvédzászlóaljokhoz. A hadügyminisztérium válaszában elutasította az áthelyezést, arra hivatkozva, hogy az ellenséggel szemben álló soryalogoknak is szükségük van a dobosokra.⁵⁷ A Pest hadmegyei főparancsnokság november 26-án kérte Szilassy Mihály 34. (Porosz herceg-) gyalogezredbeli dobosnak a 26. zászlóaljhoz való áthelyezését, mivel az doboshiánnyal küzd, amelyhez december 1-jén hozzá is járultak.⁵⁸

Előfordultak önkéntes jelentkezők is: Burzsa Rudolf és Bodonics Josef a 19. (Schwarzenberg-) gyalogezred dobosai 1848 júliusában Győrben kérvényezték, hogy helyezték át őket az 5. honvédzászlóaljhoz oktatóknak. Horváth Dániel őrnagy melegen pártolta a kérést a Nemzetőrségi Haditanácsnál, amely a hadügyminiszter intézkedését kérte az ügyben. Végül a Haditanács Burzsát valóban áthelyezte, de július 20-án Bodonics áttételét elutasította, és egyben felszólította Horváthot, hogy a szükséges dobosokat egységéből válogassa és képeztesse ki. Bodonics neve

⁵⁵ MNL OL H 92 2219. és Gedeon László százados levele a hadügyminiszternek. Budapest, 1848. augusztus 20. MNL OL H 75 1848:5643.

⁵⁶ Buda-Pest, 1848. október 11. MNL OL H 75 1848:8139.

⁵⁷ 1848. október 26. MNL OL H 75 1848:8910.

⁵⁸ 1848. november 26. MNL OL H 75 1848:9974.

később felbukkan Komáromban: a 204. honvédszászlóaljnál 1849. szeptember 11-én rendelték el, hogy az őrmesterek századaikból két-két, némiképp már dobolni tudó, és dobossá válni akaró egyént válasszanak ki, és azokat Bodonics zászlóaljbeli dobos tizedes keze alá adják, aki reggel 5 és 8 óra, valamint délután 4 és fél 7 között fogja őket tanítani.⁵⁹

Az északi mozgó hadtest parancsnoksága december 20-án arra utasította az összes alárendelt alakulatot, hogy „a dobosok zászlóaljankint a köztük legügyesebbik által naponként legalább két óráig egy várostól távolabb eső helyen a szükséges dobolásban gyakoroltassanak”.⁶⁰

Simonffy honvéd őrnagy 1849. március 6-ai rendelkezése szerint a 63. honvédszászlóalj dobosa, Radoo Pál, nemcsak a saját alakulata, de a 16. zászlóalj dobosait is naponként kétszer tanítsa „minden századból két első és két másod dobost véve”. Az oktatásból távol maradókat azonnal jelenteni kellett.⁶¹

A dobosok kiképzése az újonctelepeken is intenzíven folyt. Például a hódmezővásárhelyi újonctelep parancsnoka 1849. július 26-án jelentette, hogy 6 dobos újoncot július 19-én a 137. zászlóaljhoz tett át.⁶²

Megjegyzendő, hogy a civilben muzsikus foglalkozású személyek nem váltak automatikusan katonazenészekké, amelyben feltehetően saját döntésük játszott szerepet. Ezt mutatja például az a Pest megyei járásoként felvett lista, amelyet a szabadságharc leverése után a magyar oldalon szolgált egyénekről készítettek. Ebben a kecskeméti járásból 8 muzsikust jegyeztek fel, akik mind csupán honvédek voltak, a váci járásban 2, a pestiben 6, a soltiban 13 hasonló eset volt. A Dömsödből származó és Komáromban szolgált két dobos pedig eredetileg béres volt.⁶³

A kiképzés sikerének kulcsát egyértelműen az jelentette, ha legalább egy tanult oktatót találtak, illetve legalább egy honvéd dobost megfelelően kiképeztek, akik aztán tovább tudták folytatni a hangászok oktatását.

Fegyelmezés

A honvédsereg dobosainak nagy része – mint láthattuk – nem volt képzett zenész, sőt, valószínűleg korábban katona sem, így számos esetben találkozhatunk fegyelmi problémákkal. A kezeik közé került hangszer egyeseket önkéntelenül is dobolásra csábított, ami nyilvánvaló zavarokat idézhetett elő egy kiélezett helyzetben. Az utasítás nélküli, katonailag céltalan, „tetszés szerinti dobolás” természetesen tilos volt, de erre

⁵⁹ Győr, 1848. július 20. MNL OL H 92 1713. és 1856., illetve *Solymosi* 2013. 205. o.

⁶⁰ Miskolc, 1848. december 20. *Farkas* 1998. 32. o. és *Dér – Hajagos – Hermann* 2002–2004. I. k. 117. o.

⁶¹ Nagyvárad, 1849. március 6. *Farkas* 1998. 89. o.

⁶² MNL OL H 75 1849:26250.

⁶³ MNL Pest Megyei Levéltár IV. 106. b fond 5. kútfő. <http://mnl.gov.hu/mnl/pml/honvedlistak> (A letöltés időpontja: 2022. május 29.)

néha figyelmeztetni is kellett őket, mint ahogy például az 1849. január 14-ei komáromi várkormányi parancsban olvashatjuk: ekkor „keményen” eltiltották a dobosokat a parancs nélküli dobolástól, és az őrtiszteket tették felelőssé ennek a betartatására.⁶⁴

Gyakori volt, hogy a dobosok nem jelentek meg az előírt helyen és időben. A komáromi vár 1849. márciusi szabályozása szerint a belső várban és a Vágon túli erődítményekben lévő zászlóaljok dobosainak a takarodó dobolása előtt fél órával meg kellett jelenniük a főőrtanyán. A hiányzó „a zászlóalji fődobosnak a hadtesti fődobos által, kinek egyébiránt több szorgalom ajánlatik, megfenyítés végett megnevezendő”.⁶⁵ A komáromi 204. zászlóalj dobosai 1849 szeptemberében csak igen csekély számban jelentek meg a takarodóhoz, ezért a parancsnokot tették a továbbiakban felelőssé a dobosok hiánytalan megjelenéséért, illetve a távolmaradók megbüntetéséért.⁶⁶

Az 1849. július 24-ei kolozsvári térparancsnokságtól érkezett napiparancs szerint a többször kiadott utasítások dacára a dobosok nem jelentek meg a takarodó leverésére sem. Felszólították a parancsnokokat, hogy csapataik dobosait este háromnegyed 9-re rendeljék a főőrtanyára takarodót verni. A fegyelem nem sokat javult: augusztus 2-án egyetlen dobos sem jelent meg a takarodó verésére, ezért a parancsnokoknak írásban kellett beszámolni a mulasztás okáról, valamint szigorúan megbüntetni a távol maradókat.⁶⁷ A büntetés mértékére példaként hozható fel, mikor az eszéki várban Ceininger József és Mittenhuber József 36. zászlóaljbéli dobosokat 6 órai vasra büntették, amiért nem jelentek meg parancsra.⁶⁸ Ezek az ügyek mutatják meg a honvédsereg gyors szervezésének és kiképzésének egyik hátulütőjét, a kellő fegyelem hiányát. Joggal feltételezzük, hogy a fenti kihágások ritkán fordultak elő a császári reguláris hadseregben.

Nem minden dobos volt hős: Tóth Ferenc, a 36. zászlóalj 2. századának dobosát lázítás miatt 1848. november 22-én könnyű vasban töltendő egy évi sáncmunkára ítélték.⁶⁹ Szökevény zenészlőről is tudósítanak forrásaink: Borbély Dániel 53. zászlóaljbéli százados jelentette a debreceni térparancsnokságnak, hogy Varga Péter zenész február 3-án a toborzóságtól Derecskére kéredzkedett, de akadályoztatás miatt Szoboszlón maradt, majd a nevezett és a Hajdú-kerületi kormánybiztosság által Borbély toborzóikhoz rendelték, de még mindig nem érkezett meg, és végül Derecskén fogták el. Ezt követően intézkedést kértek a debreceni térparancsnokságra bekísért zenész büntetésével kapcsolatban.⁷⁰

⁶⁴ *Hajagos* 2017. 105. o. és *Hermann – Németh – Süli* 2015. 205. o.

⁶⁵ *Hajagos* 2017. 203. o. 1849. március 5-iki hadtestparancs.

⁶⁶ Az 1849. szeptember 15-ei várkormányi parancsot lásd *Solymosi* 2015. 526. o.

⁶⁷ A 2. vadászrezred parancskönyve. MNL OL X 7156 mf. 17670.

⁶⁸ *Eszék*, 1849. január 10. MNL OL H 75 1849:1213.

⁶⁹ *Eszék*, 1849. január 2. MNL OL H 75 1849:584.

⁷⁰ *Hajdúszoboszló*, 1849. április 13. HL 1848–1849. 21/378.

Létszám

Dobosok a nemzetőrségnél

A nemzetőrségnél századonként 2 dobost kellett kiállítani,⁷¹ de az „állandó országos nemzetőrsereg zászlóalj-parancsnokai számára” kiadott rövid utasítás szerint nagyobb, szétszórtabb földrajzi helyzet esetén 4 dobost ajánlottak. A zászlóaljokhoz 1-1 zászlóalji dobos is tartozott az előírás szerint, akit a zászlóalj választott meg.⁷² A kezdeti, rendezetlen viszonyok között ezektől eltérő számú hangász alkalmazására is láthatunk példát.

A dési nemzetőrség szervezésekor meghatározták, hogy 50, illetve 100 fős század felállítására esetén 1, míg 150 fős század esetén már 2 dobost kell alkalmazni.⁷³

Az erzsébetvárosi és a marosvásárhelyi nemzetőrségnél századonként 4 dobost állítottak ki.⁷⁴

A szentlőrinci és siklósi járás nemzetőrségi zászlóalj 1848. szeptember 9-én készült állomány-kimutatása szerint századonként csak 1-1 dobos volt.⁷⁵

A kőszegi nemzetőrök viszont túltengtek a dobosokban, századonként átlag 3 dobossal rendelkeztek, és volt több olyan század is, ahol minden szakasz külön dobossal bírt. Szabályzatuk szerint a dobosokat egy évre választották.⁷⁶

Alapvetően a nemzetőrség is folyamatosan küzdött a dobosok hiányával. Az egri nemzetőrség szervezeti kialakításánál 1848. június 21-én arról állapodtak meg, hogy minden századnak egy dobosa legyen, de amint a pénzügyi lehetőségek adottak lesznek, eggyel növelni kell a számukat.⁷⁷

A tolnai nemzetőrség 1848. áprilisi összeírása szerint a dobosok a következő módon oszlottak meg. Bátaszéken az 1. században nem volt dobos, a 2. és 3. században 2-2 dobos volt. A legtöbb településen csupán 1-1 szolgált, de volt, ahol egyáltalán nem jegyezték fel dobosokat.⁷⁸ A Bácskába kiindult tolnai mozgó nemzetőrök 8 százada összesen 7 dobossal rendelkezett: volt olyan század, ahol 3 is szolgált, négy századnál pedig egy sem volt.⁷⁹

A kecskeméti nemzetőrök Szenttamás környékén 1848 augusztusának végén nemcsak leváltásukat szorgalmazták, de addig is sürgősen egy dobost vártak, mert mint

⁷¹ A magyar nemzeti őrseregnek 1848. I. k. 13. o.

⁷² Rövid utasítás az állandó országos nemzetőrsereg zászlóalj-parancsnokai számára. Nyomtatvány. MNL OL R 16 1. t. 58.

⁷³ *Süli* 2011. 29. o.

⁷⁴ *Süli* 2011. 63., 97. o. és *Hints* 2002. 859. o.

⁷⁵ Palánka, 1848. szeptember 9. MNL OL H 76 p. 229.

⁷⁶ Kőszeg, 1848. szeptember 6. MNL OL H 92 3574.

⁷⁷ MNL OL H 92 1317.

⁷⁸ *Dobos* 1998. 196–215. o.

⁷⁹ *Szilágyi* 2006. 26. o.

írták: „dobos nélkül semmire sem megyünk”. A város főbírája azonnal intézkedve útnak is indított egy dobost.⁸⁰

A Torna megyei nemzetőrségnél első alkalommal a dobokról és dobosokról való gondoskodást a nemzetőr századosokra bízta azzal a kitételrel, ha augusztus 1-jére nem sikerül megoldani a kérdést, akkor részletes jelentést adjanak be intézkedéseikről.⁸¹

Szabolcs megye a nemzetőrség szervezetségének emelésére 1848. december 4-én szükségesnek látta „azonnal életbe léptetni, azt, hogy minden nemzetőrségi század két dobos tartására szoríttassék, mi az illető őrnagyok által lenne foganatba veendő”.⁸²

A Bihar megyei 1. nemzetőr zászlóalj – valójában a Bihar megyei önkéntes őrhad, a későbbi 123. honvédszászlóalj – 1849. április 12-én arról értesítette a derecskei előljárórságot, hogy a város még nem állította ki a szükséges újoncokat, és itt egy igen jó dobos ajánkozott beállni, ezért kéri, ha még nem állították ki ténylegesen az újoncokat, akkor az önkéntest Derecske városa soroztassa be 100 váltóforint fizetés mellett, ami meg is történt.⁸³ Az említett összegnél nem derül ki, hogy havi vagy éves díjról van szó; előbbinek túl magas, utóbbinak alacsony; talán a lakóhelyen kívüli szolgálatért meghatározott pótlékról lehet szó.

Blaskovics Pál Hont megyei nemzetőr őrnagy 1848. szeptember 10-én jelentette, hogy befejezte a selmeci nemzetőrök századokba való beosztását, ugyanakkor a fegyverek és a dobosok hiánya miatt nem tudnak igazán gyakorlatozni.⁸⁴

A Tiszán inneni önkéntes sereg 1. zászlóaljának 1. százada kimutatása szerint szeptember 9. és október 31. között nem tudták a dobosok számát növelni, azaz végig egy maradt, sőt, november 19-én még ő is megszökött. A decemberi kimutatásban azonban már két dobos szerepelt. A 2. századnál szeptember 18-án úgy lett egy dobos, hogy a 60. (Wasa-) gyalogezredbeli Marcsó István tizedest ide helyezték – a dobosok száma itt december végéig nem is változott. A 3–6. századnál sem volt jobb a helyzet, ahol szintén csak egy dobos szolgált ekkoriban.⁸⁵

A Heves megyei nemzetőrség 18 századának csak a harmadánál volt dobos – igaz, mindegyiknél rögtön kettő – az 1849. június 21-ei kimutatás szerint.⁸⁶

Sajátos jellegzetesség volt, hogy több helyen a megyei/helyi vadászcsapatok – ellentétben a császári mintával – nem kürtösöket, hanem szintén dobosokat alkalmaztak. Ezt láthatjuk az egri önkéntes nemzetőrségi vadászcsapatnál, a Torda megyei vadászcsapat 3. századánál, vagy a Belső-Szolnok megyei vadászcsapat esetében is; vagyis

⁸⁰ *Iványosi-Szabó* 1988. 276–277. o.

⁸¹ Torna, az 1848. július 21-én tartott megyei választmány ülésének jegyzőkönyve. MNL OL H 92 2433.

⁸² *László* 2000. 261. o.

⁸³ MNL OL R 365. Levelező és parancskönyv, 9., 16. f.

⁸⁴ MNL OL H 92 3572.

⁸⁵ MNL OL H 83 4. d. 5.t. 5–13., 16–72., 92., 103., 151., 161., 256., 274. Egyébként Marcsónak Ozo-
rán 1 forint 20 krajcárért vettek egy bakancsot.

⁸⁶ MNL OL H 16 1849:593.

a nemzetőrség keretein belül szervezett vadászalakatoknál a hagyományos gyalogos logika érvényesült.⁸⁷ A jelenség mögött feltételezhetően az a tény áll, hogy a dob a trombitánál könnyebben tanulható és beszerezhető hangszer volt.

A Pest megyei nemzetőrség 1. zászlóaljánál is nagyon vegyes létszámban találkoztunk dobosokkal. A 3. századnál négy dobos volt, míg az 5. századnál Bohos Ferenc mint választott és Wánovits János mint fogadott dobos szerepelt.⁸⁸ Az utóbbi század 1848. július 12-ei névsorában Bohos mellett Delmoro Alajost, a városi rendőrségnél szolgálként működő fogadott dobost sorolták fel.⁸⁹ Ugyanezen zászlóalj parancsnokánál 1848. augusztus 4-én egy kisfiút ajánlottak dobosnak azzal, hogy az alakuló önkéntes seregnél lehetne alkalmazni.⁹⁰

Dobosok a honvéd alakulatoknál

A dobosok elvi beosztásával kapcsolatban a bécsi hadügyminisztériummal folytatott levélváltásból csak egyet ismerünk. Latour gróf hadügyminiszter 1848. július 17-én azután érdeklődött a magyar hadügyminisztériumnál, hogy a főhadi kormánytól (Generalcommando) a 12. (Vilmos főherceg-) gyalogezred azt tudakolta, az „1844. évi gyakorlati szabályzat [reglement] 5. §-a szerint felállítandó zászlóalji dobosok tizedesi díszjelei, az aldobosok [qua Tambour] kardja, szíjjal készítve és ezen a zászlóalji dobos helyett belépendő aldobos számfelettinek tartassanak-e?” A minisztérium álláspontja szerint, minthogy a „dobos a dobját a vállszíjjal és a játszótarisznyájával együtt a belépő aldobosnak adja át, ellenben a belépő aldobos tarisznyáját átveszi és a kardot vállszíjaival együtt a játék megkezdésére és megszüntetésére adandó jel végett megtartja, önként következik a belépő aldobos felfegyverzése és felszerelése a tarisznyát kivéve, számfelettinek tartandó, a fegyverzet a legközelebb eső vártüzérségi parancsnokságnak átadandó, a felszerelési cikkek pedig kamatilleték szerint használandók; ellenben az aldobos számára a kard vállszíjjal együtt kiadandó”. Kéri egyben a Generalcommandót, hogy az illető ezredek és parancsnokságok az egységesség érdekében értesítsék erről.⁹¹

Alapvetően az első honvédzászlóaljknál sikerült az előírt számú – századonként 2-2, összesen 12 – dobos helyét betölteni, a később alakult egységeknél azonban

⁸⁷ 1848. december 23-án 1 dobossal rendelkeztek. *Dér – Hajagos – Hermann* 2002–2004. I. k. 167. o. Továbbá 1849. február 9. kimutatás *Süli* 2018. 234. o.; 1849. március 18-ai kimutatás *Süli* 2016. 58–59. o.

⁸⁸ 1848. július 11. MNL OL R 16 1 t. no. 275. Dátum nélkül, no. 277.

⁸⁹ MNL OL R16 1 t. no. 268.

⁹⁰ „Ezen soroknak átadója igen lelkes kis fiú, el nem hagyá magát utasítani, ha talán az alakulandó önkéntes seregbe Önökhöz, mint dobost fel lehetne fogadni, egész rendelkezésére áthagyom.” 1848. augusztus 3. MNL OL R 16 1. t. no. 281. Megjelent: Pest-budai nemzetőrök 1848–1849, 2001. 105. o.

⁹¹ Budapest, 1848. július 28. MNL OL H 75 1848:1639. A hivatkozott szabályzat: Exercir-Reglement 1844. 10–13. o.

gyakran volt hiányos a létszám. A hadügyminisztérium egy dátum nélküli elképzelése szerint egy zászlóaljban 18 dobosnak kellett volna szolgálnia, amely a korabeli viszonyok között irreális elvárás volt.⁹²

Néhány példa az előírt létszámú dobosra: 1848. július 31-én Pécsen a 8. zászlóalj, augusztus 10-én a verbászi táborban a 6. zászlóalj, szeptember 20-án Futakon az 5. zászlóalj, szeptember 21-én az Écskán állomásozó 10. zászlóalj, szeptember 20. és november 20. között a Fehértemplomnál állomásozó 9. zászlóalj, vagy november 10-én a 29. zászlóalj minden százada 2-2 dobossal rendelkezett.⁹³ A 96. zászlóaljnál 1849. június 20-án 1 dobos tizedesre és 18 dobosra kértek zsoldot, azaz itt még osztálydobosokat is ki tudtak állítani.⁹⁴ Eszéken 1848 decemberének végén az 50. zászlóalj 3. osztálya és a 60. gyalogezred 3. osztálya 3-3, a 2. (Sándor-) gyalogezred 3. osztálya csak 2 hadrafogható, a 36. zászlóalj 11 dobossal rendelkezett, míg az 51. zászlóaljnál az alakulat teljesen fel volt töltve, vagyis 12 dobossal volt ellátva.⁹⁵

A dobosok hiánya valójában több honvéd alakulatnál komoly gondot okozott. Ezt jól mutatja az erdélyi toborzású honvédzászlóaljak szeptember havi állomány-kimutatása, ahol a létszámokban óriási különbségek voltak:

Dobosok/Létszám ⁹⁶							
	08. 24.	09. 01.	09. 08.	09. 16.	09. 24.	10. 01.	10. 16.
11. Kolozsvár	4/363	4	4	8/742	10/813	10/846	10/1086
12. Marosvásárhely	-/44			2/361	2/512	2/674	2/1053
13. Déva ⁹⁷	-/19			-/184	-/184	-/200	-/n. a.
14. Fogaras ⁹⁸	-/33			-/108	-/136	-/221	-/n. a.

1. táblázat: Az erdélyi toborzású honvédzászlóaljak augusztus–október havi állomány-kimutatása a dobosokról

Tóth Ágoston 1849. május 2-ai jelentése szerint hadosztálya súlyos doboshiánnyal küzdött: a legtöbb alakulat az előírt létszám felével sem rendelkezett, igaz, a honvédek létszáma is elmaradt az előírtaktól.⁹⁹ 1848 decemberének végén a lengyel légió ulánus százada menetkészen várta a parancsokat, de két dobosra volt szüksége, ekkor ugyanis lovak és lófelszerelés hiányában az alakulat még gyalogságként harcolt.¹⁰⁰ Kezdetben az olasz légió is doboshiánnyal küzdött: az 1849. április 30-ai állomány-kimutatás

⁹² MNL OL H 81 55. p.

⁹³ Verbász, 1848. augusztus 10. MNL OL H 92 2808., Verbász, 1848. szeptember 20. H 92 4839., Verbász, 1848. július 31., Szentmiklós, 1848. november 10. H 92 8248, H 92 4851., H 92 4897., H 75 1848:10090.

⁹⁴ MNL OL H 75 1849:22169.

⁹⁵ MNL OL H 2 1848:117.

⁹⁶ MNL OL H 92 3173., 3542., 3582., 4050., 4487., 4999., 6379.

⁹⁷ Ez a szervezés alatt álló század a Temesközbe szorulva a 9. zászlóaljba olvadt be.

⁹⁸ Ez a szervezés alatt álló század végül a 12. zászlóaljba olvadt be. Kedves Gyula szíves közlései.

⁹⁹ Hermann – Németh – Süli 2015. 257–261. o.

¹⁰⁰ Miskolc, 1848. december 22. HL 1848–1849. 6/218.

szerint a három század összesen három dobossal rendelkezett, július 16-án azonban a nyolc gyalogos századból már csak egynél volt hiány.¹⁰¹

A honvédsereg is több forrásból próbálta biztosítani az előírt dobos-létszámot. 1848. július 22-én a honvédsereg főparancsnoksága arra kérte Mészáros Lázár hadügyminisztert, hogy teljesítse a 10. zászlóalj kérését, miszerint a 37. (Mihály-) gyalogezrednél szolgáló Fodro József és Murzsa Mitus dobost helyezték át hozzájuk, amelyet másnap el is rendeltek.¹⁰² A honvédsereg főparancsnoksága 1848. november 15-én arról értesítette a 26. zászlóalj parancsnokát, hogy a dobosok iránt adott kérelmét illetően a főparancsnokság nincs olyan helyzetben, hogy annak eleget tehesen, ezért őket a zászlóaljhoz tartozó alkalmas egyénekből állítsák ki.¹⁰³ Mint fentebb már láthattuk, ekkor a zászlóaljparancsnok egy gyalogezredbeli dobos áthelyezését kérte – nyilván oktatási célból is –, amelyhez december 1-jén végül hozzá is járultak.¹⁰⁴ A viszonyokat jól jellemzi, hogy Beöthy György százados, a 26. honvédszászlóalj parancsnoka február 3-án tiltakozott a hadtestparancsnokság azon rendelete ellen, hogy minden zászlóaljból két pék honvédet rendeljenek ki, mivel alakulatában csupán egyetlen pék van, aki egyben dobos is, ezért nem tudják nélkülözni. Kérését méltányolták.¹⁰⁵

A doboshiányt kölcsönzéssel is próbálták enyhíteni. 1849. január 30-án Komáromban elrendelték, hogy a 2. (Sándor-) gyalogezred 3. zászlóalja rövid időre 3 dobost engedjen át a 40. zászlóalj számára.¹⁰⁶

A dobosok száma alkalmanként császári katonaszökevényekkel is szaporodott. Az 1849. március 24-ei losonci rajtaütést követően Beniczky felszólította a foglyokat az átállásra, mire az olasz származású dobosok ezt azonnal megtették, és a különítmény már pergő dobszó mellett vonult ki a városból.¹⁰⁷ 1849. május 18-án 12 közlegény, egy tizedes és egy dobos szökött át, illetve vonult be dobszóval a besztercei magyar táborba.¹⁰⁸ A 22. zászlóalj 1849. május 30-ai létszámkimutatása szerint a Karl Urban cs. kir. ezredes táborából átjött és önkéntesen tovább szolgáló Nagy Gergelyt dobosként sorozták be az 5. századhoz.¹⁰⁹

Tipikus filmes, szépirodalmi ábrázolás, amint a honvédeket dobos gyerekek vezetik harcba. A visszaemlékezések szerint valóban előfordult, hogy ezt a fegyelmet és képzettséget igénylő beosztást gyerekekre bízták. A komáromi 13 éves Buza Sándor a 37. zászlóalj soraiban esett el, de ugyanott szolgált „kis dobosként” Germann Károly

¹⁰¹ Berkó 1929. 13., 24–25. o.

¹⁰² Budapest, 1848. július 22. MNL OL H 75 1848:1493. Murza Péter (!) a zászlóalj 5. századához lett beosztva. MNL OL H 83 4. d. 5. t. 600. A század zsold és élelmi kimutatása szeptember hóra.

¹⁰³ HL 1848–1849. 3/375. (VII. 203.)

¹⁰⁴ Pándy Samu kérvénye a hadügyminisztériumnak. 1848. november 26. MNL OL H 75 1848:9974.

¹⁰⁵ *Dér – Hajagos – Hermann* 2002–2004. 294. o.

¹⁰⁶ *Hajagos* 2017. 132. o.

¹⁰⁷ *Villicz* 1898. 37. o.

¹⁰⁸ *Marczius Tizenötödike*, 1849. május 26. (34. sz.) 133. o.

¹⁰⁹ MNL OL H 75 Nem iktatott iratok 163. d. 208. o.

és Váczy József is. Váczy 1849. január 13-án Nyárasdnál esett át a tűzkeresztségen, ahol átlőtték a dobját, és az ijedtségtől hazáig futott. Szabó Mihály 14 évesként szolgált a 16. zászlóaljnál.¹¹⁰ Az 1849. januári felvinci összecsapáskor az egyik honvédszázad dobosa egy 14 éves fiú volt.¹¹¹ 1849. május 7-én Szepesztótfalunál ütöttek rajta egy császári csapaton, ahol az egyik magyar század mindkét dobosa gyerek volt: Hollecsek Pál 15 és Sonnenschein József 13 éves. Hollecsek rövid életrajza is fennmaradt, amelyből kiderül, hogy magyar kötődés nélkül vett részt a szabadságharcban. Stájerországban született, majd 8 éves korától, 1841 és 1849 között a kassai katonai nevelőintézetben tanult. Itt állt be 1849 áprilisában – nevelőtanára felszólítására – Sonnenscheinnel együtt a szepességi vadászzászlóaljba. Dobosként szolgálva több társát is kiképezte, majd fegyveres szolgálatot vállalt és hamarosan őrmesternek nevezték ki.¹¹²

Elméletileg háború alatt a tüzérség nem használta a dobokat, a magyar gyakorlat azonban mást mutat. Majthényi komáromi várparancsnok december 11-ei létszámkimutatása szerint a vártüzérségnél 9, a táborig tüzérségnél 2, a honvéd tüzérségnél Krivácsy alatt 2, a mérnökknél 1, a 15. és 17. zászlóaljnál a szabályzat szerinti 12-12, a 37. zászlóaljnál 13 dobos vagy trombitás (!) volt.¹¹³

Érdekességképp megemlíthetjük még, hogy a Mészáros-hadigőzönsön is egy dobos szolgált a gyalogságból összeválogatott katonák között.¹¹⁴

Fődobos

A magyar nemzeti őrseregnek kötelező szabályai szerint a nemzetőr zászlóaljok törzséhez egy fődobos tartozott, aki „szinte, mint a zászlós”, a zászlóalj kisebb törzséhez tartozott. A fődobos kötelessége volt a zászlóaljhoz tartozó dobosokat oktatni, gyakorlatoztatni, szolgálatba beosztani, valamint a „fegyvergyakorlatoknál fegyelmét leginkább arra fordítani, hogy a szabályok követelése szerint minden osztálynál legyen a jeladásokra elegendő dobos”. A fődobos irányítása alatt történt az „ima- és őr-díszleteknél” az előírt dobjelek verése.¹¹⁵ Összegezve: feladatköre teljesen megfelelt az osztrák szabályzatokban foglaltaknak.

A forrásokban különböző néven szereplő, de ugyanazon funkcióval bíró fődobosok és zászlóaljdobosok alkalmazásáról viszonylag kevés adat áll rendelkezésünkre, de ezek alapján feltételezzük, hogy valóban nem csak papíron rendszeresített, hanem működő beosztás volt a nemzetőr alakulatoknál, illetve honvédzászlóaljaknál. A kőszegi nemzetőrök zászlóalji dobost, a dévaiak pedig maguk közül egy fődobost választottak.¹¹⁶

¹¹⁰ *Szinnyei* 1887. 52–53., 58–59., 141. o.

¹¹¹ *Szilágyi* 1891. 283. o.

¹¹² *Tirts* 1903. 61., 110–111. o.

¹¹³ MNL OL H 2 1848:5359.

¹¹⁴ *Urbán* 1987. 674. o.

¹¹⁵ *A magyar nemzeti őrseregnek* 1848. I. k. 12., 35. o.

¹¹⁶ Kőszeg, 1848. szeptember 6. MNL OL H 92 3574. és *Csorba* 2002. 896. o.

1848. július 5-én a budapesti nemzetőr parancsnokság felszólította a zászlóaljkat, hogy minél előbb válasszák meg az előírt tisztségviselőket, így a zászlóaljdobosokat is.¹¹⁷

A fődobos személye számos honvédszászlóaljnál felbukkan a forrásokban. A 47. zászlóaljnál Gyika Jenő őrnagy október elején nevezte ki az 5. század dobosát, Varga Gábort tizedesi rangban zászlóaljfődobossá és a törzshöz rendelte.¹¹⁸ A 69. zászlóaljnál is említik a zászlós dobost, akinek napi fizetése 16 krajcár volt.¹¹⁹ 1849. június 10-én a Tatán lévő 99. zászlóalj parancsnoka felsorolva a létszámot, 1 fődobost említ, igaz, több dobosról és ácsról nincs is szó.¹²⁰ 1849. július 14-én Nagyváradon a Jenei Dániel őrnagy alá rendelt, még számnélküli (a későbbi 135.) zászlóaljnál egy zászlóalji fődobos és 6 dobos szolgált.¹²¹ Az 1849. július 22-én Szegedre érkezett 90. és 130. zászlóalj is 1-1 törzsdobossal – azaz fődobossal – rendelkezett.¹²²

Osztálydobossal egyetlen esetben találkoztunk. A debreceni térparancsnokság 1849. április 14-én utasította az egyeki szállítótábor parancsnokát, hogy az ott lévő, 34. (Porosz herceg-) gyalogezrednél szolgált osztálydobost indítsák útnak a 20. honvédszászlóaljhoz, mivel a hadügyminisztérium rendelkezése értelmében tizedeseket és dobosokat kell oda küldeni.¹²³

A komáromi vár 1849. márciusi szabályozása nemcsak a zászlóaljdobosokról, hanem hadtesti fődobosról is említést tesz: az ő „vezérlete alatt doboltatik valamennyi dobostól a takarodó a várbeli főörtanyától egész a városi főörtanyáig, innen elpártolnak a Vág-erősségi dobosok, ezek dobolva a Vág-erősségbe, amazok a Belvárhoz visszatérnek. Minden hiányzó dobos a zászlóalji fődobosnak a hadtesti fődobos által, kinek egyéb iránt több szorgalom ajánlatik, megfenyítés végett megnevezendő”.¹²⁴ A hadtesti fődobos beosztás más helyen nem bukkant fel egyelőre, így itt valami egyedi beosztásról lehetett szó.

Felszerelés

A dobosok felszereléséről a nemzetőrség esetében alapvetően az adott településnek, törvényhatóságnak kellett gondoskodni, a honvédseregben pedig az állam biztosított mindent.

¹¹⁷ MNL OL R 16 Budai nemzetőrség, 1. t. no. 253.

¹¹⁸ Hermann – Bona – Molnár 2020. 211., 220. o.

¹¹⁹ Nagyvárad, 1849. március 29. MNL OL H 75 1849:3611.

¹²⁰ MNL OL H 75 1849:21235.

¹²¹ MNL OL H 75 1849:26217.

¹²² MNL OL H 75 1849:25575.

¹²³ Debrecen, 1849. április 14. HL 1848–1849. 21/519.

¹²⁴ 1849. március 5-iki hadtestparancs. *Hajagos* 2017. 203. o.

Dobok beszerzése a nemzetőrségnél

A nemzetőrségi alakulatoknál minden nagyobb egység igyekezett magának dobot is szerezni, hogy szervezettebbek legyenek és hatékonyabban tudják ellátni feladataikat. A beszerzést általában a falvak, városok vagy a megye finanszírozta, több esetben maga az alakulat gondoskodott erről, de egyéni felajánlásokra is volt példa, néha pedig magához a kormányhoz fordultak segítségért.

A legtöbb forrás a hangszerek település általi biztosításáról szól, például Szolnok, Miskolc vagy Kunszentmárton esetében.¹²⁵ Torda városa 1848. május elején 3 dobot készíttetett a városnak.¹²⁶ A győri nemzetőröknél volt egy öreg nagydob, amellyel zenekar híján a *Rákóczi-induló*hoz verték a taktust.¹²⁷ Sárvár városa két dobot vásárolt nemzetőrségének 37,3 forint értékben.¹²⁸ Baja a szükséges 10 dobot nyilvános „árlejtés” útján kívánta beszerezetni.¹²⁹ A debreceni gyalogos nemzetőrök 1848. június 15-én kaptak a városi kapitányi hivataltól két hangszert.¹³⁰

Marosvásárhelyen 1848 májusában a helybeli nemzetőrségi dobokat készítő mes-terember más nemzetőrségek számára a dobokat magasabb árban kívánta készíteni, amibe a helyi nemzetőrség Intéző Bizottmánya nem kívánt beleszólni.¹³¹ Mindeneset-re a dobhány nem oldódhatott meg, mert július 20-án a nemzetőrség 2. százada egy jó dobért esedezett, mivel más századok már kaptak a várostól. Augusztus 18-án a vezeték kijelentette, hogy a századok „a népi őrseregnek törvényes lábra állítása által nemsokára új alakot kelletvén, hogy váltsanak”, addig nem intézkednek további hang-szer beszerzéséről.¹³² Az erdélyi főkormányzók is azzal utasította el a marosvásárhe-lyi nemzetőrök kérését, hogy a fegyvertárban Puchner szerint nincs felesleges dob.¹³³

A nemzetőrségi dobok vásárlását Ugocsa megyében a falvak finanszírozták.¹³⁴ Békés megye az önkéntes nemzetőrök számára vásárolt egy rézdobot 16 ezüst forintért, amelyet megyei tulajdonként adtak át az önkéntesek kapitányának.¹³⁵ Szabolcs megye állandó hangszerhiányban szenvedett. 1848. augusztus 7-én felhívták a nemzetőrségi őrnagyokat, hogy jelentsék a dobok számát, illetve azok hiányában azt is, hogy melyik alakulat nem képes azokat beszerezni, hogy a megyei Központi Bizottmány intézked-hessen. A későbbiekben is kihívást jelentett a hangszerek biztosítása: november 6-án

¹²⁵ Bódy Imre őrnagy kérvénye az Országos Nemzetőrségi Haditanácshoz. Szolnok, 1849. decem-ber 10. MNL OL H 92 9497.; *Dobrossy* 1998. 128. o.; *Csekő* 2005. 65. o.

¹²⁶ *Süli* 2011. 41. o.

¹²⁷ *Hazánk*, 1848. július 29. (13. sz.) 52. o. és *Ecker* 1973. 96. o.

¹²⁸ *Söptei* 2000. 278. o.

¹²⁹ *Iványosi-Szabó* 1988. 200. o.

¹³⁰ Földváry Sándor százados nyugtatványa. MNL OL R 20 225. sz.

¹³¹ Marosvásárhely, 1848. május 25–26. *Pál-Antal* 2001. 87. o.

¹³² *Hints* 2002. 875–877., 882. o.

¹³³ Kolozsvár, 1848. július 5. *Pál-Antal* 2001. 187. o.

¹³⁴ Egrý János levele Perényi Zsigmondnak. Halmi, 1848. október 27. MNL OL H 2 1848:2165.

¹³⁵ *Oláh* 1889. I. k. 280. o.

a Szabolcs megyei 1. nemzetőr zászlóalj csak használhatatlan dobbal bírt, ezért jó „instrumentumok” beszerzésére kérte a megyét.¹³⁶

Az aradi ostromseregbe rendelt Békés vármegyei gyalogos szabadcsapat többek között dobosokban is hiányt szenvedett, ezért ismételten kérte a vármegyét, hogy dobosokon kívül a gyulai nemzetőrség 4 dobját is küldjék utánuk.¹³⁷ A Torna megyei nemzetőröknél első alkalommal a dobokról és dobosokról való gondoskodást a századosokra bízták azzal a kitétellel, ha augusztus 1-jére nem sikerül megoldani a kérdést, akkor részletes jelentést adjanak be intézkedéseikről.¹³⁸ A Borsod megyei önkéntes nemzetőrség parancsnokának december 21-ei jelentése szerint az alakulat a dobokat maga fogja beszerezni.¹³⁹ A Borsodi Védereg gerillacsapatának Hellensteiner Imre kassai rostakészítő mester a dobígazításért (szétszedésért, összerakásért) és a hozzáadott új szíjjakért 17 forintot kért el.¹⁴⁰ A dési nemzetőrség a lőfegyverek mellett 4 rézdobot igényelt a kormánytól 1848 áprilisában.¹⁴¹

A Bihar megyei 1. nemzetőr zászlóalj kálváriája jól dokumentált. A zászlóalj 1849. április 12-én arról panaszkodott Csány Lászlónak és a kolozsvári főparancsnokságnak, hogy a megye dobokkal még nem látta el, ezért kéri a főparancsnokságot, hogy a Kolozson lévő század részére egy dobot nyugtatvány mellett addig adjon ki, míg Biharból meg nem érkezik a többi. A zászlóalj parancsnokának április 19-én, Bihar megyéhez intézett jelentése szerint zászlóaljának 6 dobra van még szüksége, „s mivel a századok nagysága miatt, szakaszok és félszakaszok vagynak elhelyezve, s többnyire dob nélkül vannak, kérem a kívánandó 6 dobost minél előbb elküldeni, s miután most dobokat felettébb nehéz kapni, nem lévén az álladalomnak heverő dobjai, azokat a nagyobb községeknél, milyen Derecske, Kaba, Böszörménysat. kiknek négyesivel is találtnak olyanok, szükségük úgy sem lévén reá, tőlük átvenni”. A megye ezek után elrendelte, hogy „a szükséges dobok, ha különben kéznél nem volnának, a sárréti járásunk nagyobb községeiben létező nemzetőrségtől, készpénzi fizetés mellett, könnyen kaphatók lennének”. A 6. és 8. hadmegye főparancsnoka, Cserey Ignác alezredes pedig arra utasította április 28-án Hodossy Miklós kormánybiztost, hogy a nagyváradi szitásnál már készen álló 6 dobot vegye meg és a Bihar megyei őrhadnak adja át, mivel az országos ruhabizottmánynál nincsenek kész dobok, így az őrhad ezek hiányában nem tudja kellőképpen elvégezni

¹³⁶ Nagykálló, 1848. augusztus 7. és november 6. *László* 2000. 176., 237. o.

¹³⁷ Okolitsny István őrnagy jelentése. [Arad], 1849. január 31. *Oláh* 1889. II. k. 98. o.

¹³⁸ Torna, 1848. július 21-én tartott megyei választmány ülésének jegyzőkönyve. MNL OL H 92 2433.

¹³⁹ *Dér – Hajagos – Hermann* 2002–2004. I. k. 140. o.

¹⁴⁰ Kassa, 1849. április 2. MNL OL H 111 Szemere Bertalan kormánybiztos iratai. 1.d. 1.t.

¹⁴¹ *Kádár* 1890. 24. o.

a fegyvergyakorlatokat. Végül, május 12-én jelentették Csereynek, hogy megkapták az öt (!) hangszert, vagyis kereken egy hónap alatt teljesítették a kérést.¹⁴²

Erdélyben különösen sok példát találunk a magánszemélyek által történt adakozásra. Hídvégen gróf Nemes Ábrahám ösztönzésére alakult meg a nemzetőrség, akiknek zászlót és dobot adományozott.¹⁴³ A Kolozs megyei Nagynyulason pedig gróf Thoroczkay József ajándékozott a nemzetőrségnek zászlót és dobokat.¹⁴⁴

Déván 1848 májusában Pálffy Domokos adományozott két dobot a városi őrseregnek. Amikor 1849 júniusában újjáalakult a nemzetőrség, az első intézkedések egyike a hangszerek visszaszerzésére irányult, és egyet hamarosan meg is találtak.¹⁴⁵

A főváros volt a dobok egyik fő beszerzési piaca. Kalocsa városa Budán vásárolt rézdobot.¹⁴⁶ Bereg megyébe is Pestről szállították, ahol azok „gyárilag készültek, s melyek falemezből álló nagy terjedelmű dőbönt¹⁴⁷ képeztek, melyeknek két pántjával és cikcakkos zsineggel a feneküket képező hártýabört feszítgetni lehetett.”¹⁴⁸

A dob gyakran jelent meg a költségek között Munkácson is:

- 1848. június 3-án egy harmadik dobra való vállszíjért 1 Ft 20 krajcárt,
- augusztus 20-án Behr Zsigmond pikornak az őrsereg dobjain való négy abroncs megfestéséért 1 Ft és 36 krajcárt,
- szeptember hó 21-én Maurer Fülöp rézgyári művesnek az őrsereg részére készített két dobért 15 forintot,
- és miután a dobos összeszaggatta a bört a dob mindkét fenekén, az újrabörözésért november 28-án Robel Ferencnek 2 Ft és 15 krajcárt fizettek.¹⁴⁹

Dobok beszerzése a honvédségnél

A politikai helyzet és császári katonai igazgatásra jellemző akadályoztatás miatt nem volt arra lehetőség, hogy a szükséges felszerelést a katonai raktárból hiánytalanul beszerezzék, és mondani sem kell, a szabadságharc során a dobok biztosítása, illetve készíttetése is az állandó kérések között szerepelt. A hadügyminisztérium 1848 júliusában hirdetményben tette közzé felszerelési igényeit, ahol a felsorolt cikkek között szerepelt 280–280 darab sárgaréz dob „felkészítve”, illetve dobverő pár.¹⁵⁰

¹⁴² Nagyvárad, 1849. április 28. MNL OL R 365. Levelező és parancskönyv 9., 12., 17. f.; MNL OL H 75 1849:18502.; MNL OL H 82 30. d. 90. kútfő. p. 990.

¹⁴³ *Kolozsvári Híradó*, 1848. július 25. (32. sz.) 127. o.

¹⁴⁴ *Süli* 2011. 37. o.

¹⁴⁵ *Csorba* 2002. 892., 897. o.

¹⁴⁶ *Barth* 1975. 230 o.

¹⁴⁷ Faedény, bödön.

¹⁴⁸ *Lehoczky* 1899. 8–9. o.

¹⁴⁹ Uo. 10–11. o.

¹⁵⁰ *Közlöny*, 1848. július 21. (42. sz.) 186. o.

Dobay Károly ezredes augusztus 18-án tudatta Vay Miklós királyi biztossal, hogy a toborzási bizottmány a kolozsvári honvédek számára 4 dobot csináltatott szíjjakkal együtt, darabját 17 forintért.¹⁵¹ A Vas megyében kiállítandó 44. és 45. zászlóalj számára a fegyverek mellett 24 dobot is igényeltek 1848 novemberében, azaz egy darabbal sem rendelkeztek.¹⁵² A Muramelléki III., azaz Perczel Mór seregtestének az újonnan felállított alakulatokat magában foglaló hadosztálya (56., 60., 61. zászlóalj egy század huszár, 4 ágyú) 1848 decemberében az OHB-tól a gyalogság számára a többi felszerelés mellett 24 dobot kért.¹⁵³

A 11. és 12. zászlóalj részére kolozsvári kézművesek készítettek dobokat – „sárgaréz katona dob két bornyúbőr fenékkal nemzeti színre festett abroncsokkal, dobkötéllal, összehúzó szíjjakkal, egyszóval egészen készen és egy pár dobpálcával” – 13 forint 48 krajcárért. A két alakulat számára végül 19 darabot rendeltek Binder üstgyártótól.¹⁵⁴ A 43. zászlóalj december 22-ei jelentése szerint Nyíregyházán 2 dobot vásároltak, egyenként 14 pengő forint áron.¹⁵⁵ A 19. zászlóalj 1849. márciusi pénztári naplója szerint március 2-án egy dobbőrre 4 ft 36 krajcárt fizettek ki.¹⁵⁶

A kincstári beszerzések mellett a települések is beszálltak a finanszírozásba: Szeged a 3. zászlóalj számára 8 dobot biztosított.¹⁵⁷

Az 1849. április 1-jétől életbe lépett hadseregi parancs szerint a gyalogos századok számára békében 30, háborúban 50 forint kiutalt átalányösszegeből kellett – sok más egyéb mellett – a dobosok számára szükséges megkülönböztető paszományok, bőrkesztyűk, dobbőrök, abroncsok, zsinegek beszerzését és fenntartását finanszírozni.¹⁵⁸

A debreceni ruharaktárban 1849. április 9-én 4 dob, míg május 5–6-án már 13 dob-felszerelés (dob, szíj, verő) volt. Ugyanakkor egy másik kimutatásban május 6-án 19 új és 15 használt dobvállszíjat soroltak fel.¹⁵⁹ 1849. május 26-án már 30 felszerelt dob, 30 dobszíj és 30 dobverő szerepelt a leltárban, majd június 3-áig mindenképp 35 darab érkezett még, így összesen 65–65 darab volt.¹⁶⁰ Június 2. és 9. között ezekből nyolc teljesen felszerelt dobot adtak ki.¹⁶¹ Június 18-án ugyanitt már 61 teljesen felszerelt dob volt, azaz újabb felszereléseket vételeztek be.¹⁶² Csak találgatni tudunk, de a készlet nagy száma az általános hangszerhiány mellett azt mutatja, hogy a hadsereg igényei

¹⁵¹ Kolozsvár, 1848. augusztus 18. MNL OL H 113 704.

¹⁵² Reiszig Alajos kormánybiztos jelentése a Nemzetőrségi Haditanácsnak. Pest, 1848. november 2. MNL OL H 92 1848:7289.

¹⁵³ Szekulits István jelentése az OHB elnökének. Letenye, 1848. december 21. MNL OL H 2 1848:6429.

¹⁵⁴ Kolozsvár, 1848. szeptember 23. MNL OL H 92 1848:5988.

¹⁵⁵ *Dér – Hajagos – Hermann* 2002–2004. I. k. 154–155. o.

¹⁵⁶ MNL OL H 2 1849:6759.

¹⁵⁷ *Urbán* 1955. 160. o.

¹⁵⁸ MNL OL H 89. 2425. ff.

¹⁵⁹ MNL OL H 75 1849:13852.

¹⁶⁰ MNL OL H 75 1849:18564.

¹⁶¹ MNL OL H 75 1849:20577.

¹⁶² MNL OL H 75 1849:23155.

és a készletinformációk nem találtak a megfelelő helyen és időben. Ezt mutatja az is, hogy például 1849. június 5-én a Debrecenről légvonalban kb. 70 kilométerre lévő nagykarolyi újonctelep parancsnoka 24 darab dob felszerelést kért a dobosok kiképzésére, mivel azt is feladatként kapta. Arra az esetre, ha nem tudnak küldeni, a hadügyminisztériumtól engedélyt kért a megvásárlásukra. 19-én a minisztérium el is rendelte a dobok azonnali kiadását – a pesti ruhabizottmány készletéből!¹⁶³

Az első határvéd zászlóalj 1849. május 1-jei kimutatása szerint hiába rendelkeztek előírászerűen 12 dobossal, 4 hangszer hiányzott.¹⁶⁴ A beszerzési hadi főparancsnokság 1849. május 2-ai jelentésében a 2 tartalék székely zászlóaljnak 2 zászlót és 22 dobosot igényelt a fegyverek és lőszer mellett.¹⁶⁵ A 95. zászlóaljnál az 1849. június 16-ai kimutatás szerint 5 dob hiányzott, miután Pestről csak 4 darabot tudtak beszerezni.¹⁶⁶

Már feljebb is láthattuk, hogy a doboknak, illetve a hozzá tartozó alkatrészeknek nem volt rögzített árak. Polgár Mátyás és fia dobkészítők 7 forintot kértek el egy dobra való alsó és felső bőrért 1849 márciusában.¹⁶⁷ A 20. zászlóalj 1849 áprilisában 10 dobosot rendelt meg, darabját 25 forintért, ugyanakkor a 69. zászlóalj szervezésekor 12 dobosért 240 forintot fizettek ki.¹⁶⁸ Kerekes Lajos esztergályos 90 forintól szóló nyugtát mutatott be az 52. zászlóalj számára készített 6 darab sárgaréz dob fejében, melynek darabja 15 ft 90 kr volt.¹⁶⁹ A 90. zászlóalj dobos vásárlására és kiigazítására 1849 júniusában 49 forint 24 krajcárt költött.¹⁷⁰ A 99. honvédszászlóalj részére 13 dobosot rendelt meg, darabját 10 pengő forintért.¹⁷¹ A forrásokból jól érzékelhető, hogy a hangszernek területenként eltérő ára volt, de nyilván ezt a felhasznált anyagok minősége is befolyásolhatta.

Nem véletlen, hogy a dobos hadizsákmányként is értékesek voltak, így a csatáról összeszedett felszerelési tárgyak listáján is feltűnnek, például valószínűleg a január 22-ei bodrogkeresztúri ütközet után 1 darab jó és 2 darab összetört dobosot gyűjtöttek össze.¹⁷² A szegedi Móra Ferenc Múzeum kiállításán is látható volt egy osztrák dobos, amit a szőregi ütközetben zsákmányoltak.¹⁷³

Hiába volt ugyanakkor megfelelő felszerelés, ha a dobosok és kürtösök időjárási okokból nem tudták teljesíteni kötelességüket. Teleki Sándor visszaemlékezése szerint

¹⁶³ MNL OL H 75 1949:19079.

¹⁶⁴ *Süli* 2014–2015. 220. o.

¹⁶⁵ MNL OL H 75 1849:13404.

¹⁶⁶ Uo. 1849:21811.

¹⁶⁷ Miskolc, 1849. március 27. MNL OL H 111 1. d. 2. t.

¹⁶⁸ Vagyis darabonként 20 forintért vásárolták. Nagyiván, 1849. április 8. MNL OL H 75 1849:3611. és Váradolaszi, 1849. április 6. MNL OL H 75 1849:9291.

¹⁶⁹ Debrecen, 1848. december 12. HL 1848–1849. 5/232.

¹⁷⁰ MNL OL H 75 1849:31225.

¹⁷¹ Buda, 1849. június 13. Duschek pénzügyminiszter utalványoztatta a komáromi sóhivatalnál az összeget a hadügy június 9-ei kérésére. MNL OL H 75 1849:19974.

¹⁷² *Dér – Hajagos – Hermann* 2002–2004. II. k. 170–171. o.

¹⁷³ <https://moramuzeum.hu/zsakmanyazurzarvarbanmarcius15/> (A letöltés időpontja: 2022. február 10.)

Erdélyben a téli hadjárat alatt olyan hideg volt, hogy a trombita befagyott és a dobok is alig szólaltak meg.¹⁷⁴

Kevés adat szól arról, hogy milyen fegyverzetel látták el a dobosokat, de ez általában csak egy rövid szablya volt, lőfegyverrel nem rendelkeztek. November 17-én Aradon a 29. honvédszászlóaljnál kardokat adtak át 12 dobosnak.¹⁷⁵ Több esetben kértek az összes dobosnak egyszerre kardot: erre látunk példát a 17., a 3. vagy a 12. zászlóaljnál is; az utóbbiaknál 1849. június–júliusában jelezték igényüket.¹⁷⁶ Az alakuló 131. zászlóalj számára teljes felszerelést kértek (12 dob és dobszj, 24 darab dobverő), amibe 12 utászcard (!) is beletartozott.¹⁷⁷ Az 55. zászlóalj 1. százada december 13-án nemcsak egy dobot, de két kardot is kért a dobosaik számára.¹⁷⁸

Fizetés

A nemzetőri szolgálatért nem járt fizetés, akiket azonban valamilyen speciális feladatra fogadtak fel – például dobolás –, miközben maguk nem voltak alkalmasak a törvényi előírások szerint nemzetőri szolgálatra, valamilyen mértékű díjazásban részesültek. Őket alapesetben a kiállító települések fizették. Győrben május 11-én a nemzetőrségnél 30 dobost kívántak alkalmazni, akiknek havonta és fejenként 10 forint járt volna.¹⁷⁹ 1848. május 13-án Nagy János obsitos közvitéz kérte a jászberényi tanácstól, hogy miután nemzetőrségi dobosnak választották meg, rendezzék fizetését. A tanács a ruhán kívül a lándzsások bérét ajánlotta meg.¹⁸⁰ Kalocsa városa június 11-én fogadott dobost Vörös József személyében havi 15 forint bérért és ruhaellátásért nemzetőrsége számára.¹⁸¹ Désen 1848 áprilisában két dobosnak egyenként 4 ezüst forint fizetést adtak.¹⁸² Az Ung megyei mozgó nemzetőr zászlóalj 2. századában a dobos havi 4 forintot kapott.¹⁸³ A 468 nagybányai nemzetőr mellé két dobost sikerült a városnak alkalmaznia. Az első dobos havi 6, míg a másik havi 4 forint fizetést kapott a városi pénztárból a város határozata szerint ideiglenesen addig, amíg a zenészek alkalmasnak találtak.¹⁸⁴

A fővárosban Rottenbiller Lipót helyettes polgármester az éjjeli zavargások megakadályozása céljából többek között elrendelte 1848. május 15-én, hogy „az

¹⁷⁴ Teleki Sándor emlékezései 1958. 151. o.

¹⁷⁵ MNL OL H 13. 10. kútfő. 9848. Nemzetőrségi haditanács 7987. sz. irat.

¹⁷⁶ 1848. november 18. H 92 1848:8974.; 1849. június 10. H 75 1849:22960.; 1849. július 4. H 75 1849:26042.

¹⁷⁷ Tótkomlós, 1849. július 15. MNL OL H 75 1849:31141.

¹⁷⁸ MNL OL H 106 2. d. 363. f.

¹⁷⁹ Ecker 1973. 83. o.

¹⁸⁰ Rédei 1989. 12. o.

¹⁸¹ Barth 1975. 230. o.

¹⁸² Kádár 1890. 24. o.

¹⁸³ Lehoczky 1899. 91. o.

¹⁸⁴ 1848. május 10-ei bejegyzés. Balogh 2014. 91. o.

alkalmazandó nemzeti őrségnek dobszó általi összehívására, mind az 5 városrészben kész dobosok tartassanak; kik amennyiben közvetlen a nemzeti őrségtől nem volnának megszerezhetők, a doboknak megszerzése és a dobosoknak fizetése városi költségen volna eszközzendő”.¹⁸⁵

Kiss Miklós, a Pest megyei nemzetőrség 1. zászlóaljának parancsnoka augusztus 18-án azután érdeklődött századosaitól, hogy századaikkal mennyiben egyeztek meg a „fizetendő és folytonosan oldaluk mellett lévő dobosok iránt?”¹⁸⁶ Ráth Péter, a Pest megyei 1. zászlóalj 5. századának kapitánya augusztus 25-én jelentette Kissnek, hogy csak egy fizetett dobosuk van, Wánovits városi rendőr. Jelenleg havonként 5 forintot kap, de havi 14 forintért teljes állásba jönne, azonban ehhez a század nem járult hozzá.¹⁸⁷

A pesti 6. nemzetőr zászlóalj dobosai 1848. szeptember 27-én azzal fordultak parancsnokaikhoz, hogy a megterhelő szolgálat fejében részükre járandóságot utalványozzanak: „...hétfőn, a hét első napján a századnál kell jelen lennünk a gyakorlaton és ha mindjárt az egész századból 10 egyén is jelenik meg, a dobosnak okvetetlen jelen lenni kell. – kedden a fődobosnál oktatás tartatván, ugyan megjelenni tartozunk, szerdán ismét a század gyakorlatot tartván, oda megjelenni parancsoltatunk, csütörtökön az egész zászlóaljjal, pénteken szintén és szombaton mint kedden a fődobossal vagyunk, mely a fődobosali tanulás annál is inkább elkerülhetetlen, mint hogy a helyes dobolásra nem csak fáradhatatlan igyekezet, de többszöri gyakorlat is igényeltetik. Ezek előadása után hozzájárulván még az is, hogy az elsorolt szolgálatokon kívül meg strázsára menni is köteleztetünk [...] kérelmünk odajáruul, méltóztassék nekünk az annyira aránytalan szolgál[á]latunk némi pótlásául – mint frank és német honokban – hol csak egy közdobos polgár havonként 10 vagy 12 tallérnyi fizetést húz, havi járandóságot utalványoztatni...”¹⁸⁸

Október 27-én Pest város bizottmányi elnöke felszólította a pesti nemzetőr zászlóalj parancsnokát, hogy még aznap minden századhoz fogadjanak fel egy olyan dobost, aki futári szolgálatot is végez. A városi közgyűlés 22-ei határozata szerint ugyanakkor azok a dobosok, akik egyben futárok is, 12 pengőforint fizetést is kaphatnak, mivel szolgálatuk már „terhesebb” és akadályozza a rendes foglalkozásuk végzését.¹⁸⁹

A nagykunsgái mozgósított nemzetőr század nagyon megbecsülte egyetlen dobosát, ugyanis napidíja 1 forint 20 krajcárban és 10 krajcár hűspótlékkal volt megállapítva.¹⁹⁰

¹⁸⁵ Czaga – Jancsó 1998. 55–56. o.

¹⁸⁶ MNL OL R 16 I. t. no. 120.

¹⁸⁷ MNL OL R 16 I. t. no. 316.

¹⁸⁸ Czaga – Jancsó 1998. 111–112. o.

¹⁸⁹ Czaga – Jancsó 2001. 287. o. és *Kossuth Hírlapja*, 1848. december 15. (144. sz.) 626. o.

¹⁹⁰ *Dér – Hajagos – Hermann* 2002–2004. I. k. 218. o.

A munkácsi nemzetőröknél hivatalos kiküldetések alkalmával míg a nemzetőrnek 40 krajcár, a dobosnak 32 krajcár járt 5 napra, ezen felül egy adag kenyér. Azonban november 12-én a dobosoknak két forintnyi havi díjat állapítottak meg, hozzátéve, hogy többet is megérdemelnének, mert a sok dobolás miatt „más nemű polgári keresetök csökken”. December 31-én Dobszai István nemzetőri dobosnak 31 napra napi 4 krajcárral számolva 1 forint 24 (helyesen: 2 Ft 4 krajcárt) krajcárt fizettek ki.¹⁹¹

A szántói nemzetőr zászlóalj 3. századánál 1848 augusztusában a dobos tizedesnek a közvitézi napi zsold dupláját, azaz 16 krajcárt fizettek naponta.¹⁹² A szabolcsi nemzetőrségnél is napi 16 krajcárt fizettek a dobosnak, de itt a nemzetőrök is 10 krajcárt kaptak.¹⁹³ Az általános napidíj inkább 8 krajcár volt, vagyis megegyezett a közvitézékével.¹⁹⁴

A fenti adatok alapján látható, hogy a dobosok szolgálatai sokkal intenzívebben voltak igénybe véve a többi nemzetőrhöz képest, hiszen számuk véges volt, ugyanakkor a nemzetőrség feladatainak ellátása – őrség, őrtárat, gyakorlatozás – megkövetelte állandó jelenlétüket. Ezt viszont csak rendes polgári foglalkozásuk terhére tudták vállalni, és ezt felismerve több település is plusz pénzt fizetett szolgálataikért. Kisebb összeget azok kaptak, akik maguk is nemzetőrök voltak a törvény alapján, míg a felfogadott dobosok nagyobb javadalmazásban részesültek.

A honvédségnél természetesen egységes szabályozás volt érvényben. 1848. május 28-ától a honvédek, a dobosok és az ácsok fizetése napi 8 krajcár volt, míg összehasonlításként a tizedeseké már 16 krajcárra rúgott.¹⁹⁵

A dobosok, illetve a zenészek hivatalosan 1849. július 1-jétől a következő illetményt kapták (volna) *(lásd a 2. táblázatot)*.¹⁹⁶

¹⁹¹ *Lehoczky* 1899. 10–11., 34. o.

¹⁹² MNL OL H 103. 15. d. 1003. f.

¹⁹³ Szatmár, 1849. április 7. MNL OL 75 1849:10056.

¹⁹⁴ MNL OL H 103. 15. d. 1405–1430. f. pl. veszprémi nemzetőr zászlóalj 1848. július–augusztusában kelt kimutatásai.

¹⁹⁵ Baldacci Manó ezredes jelentése Mészáros Lázár vezérőrnagynak. Budapest, 1848. július 9. A forrásban felsoroltak nemzetőr elnevezéssel, de honvéd értelemben szerepelnek. MNL OL H 75 1848:9256. k.; továbbá: MNL OL H 2 II. Min. eln. Kossuth Polizei–Akten 1848:3.

¹⁹⁶ Budapest, 1849. június 16. MNL OL H 75 1849:19146.; H 89 56–63. ff., H 148. 4. d. 397–398.; H 148 Nyomtatványok. 4. d.

Rangfokozat	Járandóság			havi járandóság 6 téli hónapokra		Havi Szállásbér		Napi útközi szállásbér
	havi illetmény		napi zsold	kemény	lágý	Forint	krajcár	
	béke	háború						
	forint			ölfá		krajcár		
Hadtestületi különbség nélkül								
karmester	50	50	-	5/6	1	5	-	24
zenész	-	-	16	-	-	-	-	-
ezredtrombitás	20	20	-	-	-	-	-	-
osztály- vagy századtrombitás	-	-	15	-	-	-	-	-
Gyalogságnál								
ezred-fődobos	-	-	24	-	-	-	-	-
dobos	-	-	8	-	-	-	-	-
közüvítész	-	-	8	-	-	-	-	-
gránátos dobos	-	-	10	-	-	-	-	-
koronaörségi dobos	-	-	10	-	-	-	-	-

2. táblázat: A dobosok, illetve a zenészek illetménye 1849. július 1-jétől

Tiszti karrierek

Végezetül figyelemre méltó, hogy a szabadságharc során számos, korábban a császári seregben szolgált dobos emelkedett tiszti rangra. A morvaországi születésű zenész, Josef Baumann 1835-től szolgált dobosként, majd 1847-től tizedesként a 34. (Porosz herceg-) gyalogezredben. Baumann alakulatával 1848 őszén csatlakozott a honvédsereghez. Bona Gábor adatai szerint a Feldunai hadtestnél zenekarvezető lett. 1849. szeptember 2-án Komáromban Klapka hadnaggyá léptette elő a „zenemestert”.¹⁹⁷

A paraszti származású Elekes György János 1837-től volt dobos, 1845-től pedig ezreddobos és címzetes őrmester a 39. (Dom Miguel-) gyalogezredben, majd 1848 októberében csatlakozott a szabadságharchoz. 1849 áprilisától hadnagy lett előbb saját alakulatánál, majd a 115. honvédszászlóaljnál.¹⁹⁸

A csehországi születésű zenész, Sigismund Sich 1847-től volt dobos a 34. (Porosz herceg-) gyalogezredben. Nem sokkal később, hogy alakulatával magyar oldalra állt, átlépett az 1. honvéd utász zászlóaljhoz, és itt előbb őrmester, később pedig hadnagy lett a 2. utászzászlóaljnál.¹⁹⁹

A kilyéni születésű Szabó Antal 1836-tól őrmesterként és ezreddobosként szolgált a 15. (második székely) határőrezrednél. A szabadságharc alatt már 1848 őszén csatlakozott a magyar erökhöz, 1849 februárjától hadnagy, majd június végétől főhadnagy volt alakulatánál, illetve az ebből szervezett 84. honvédszászlóaljnál.²⁰⁰

A kézdivásárhelyi Szigethy Dániel zenészként lett ezreddobos 1845-től a 15. (második székely) határőrezredben. Bajtársaival 1848 őszén csatlakozott a magyar szabadságharchoz, és 1849 májusában hadnagy lett az 5. székely határvéd zászlóaljnál.²⁰¹

Tamás Elek a forradalom kitörésekor tizedes és ezreddobos volt a 14. (első székely) határőrezredben, 1848 őszén alakulatával együtt magyar oldalra állt, és állítása szerint 1849 márciusában hadnagy lett ezrede 6. zászlóaljánál, illetve az abból alakult 81. honvédszászlóaljban.²⁰²

A fentiekől eltérően Pehm (1848–1849-ben Bóhm) Gábor korábban nem szolgált katonaként, hanem a pécsi jogakadémia hallgatójaként állt be a baranyai önkéntes nemzetőrzászlóaljhoz, ahol dobos, majd altiszt és végül hadnagy lett. December-től az 51. zászlóaljnál szolgált.²⁰³ Míg a császári sereg dobosai valószínűleg katonai tapasztalatuk révén emelkedtek altiszti, majd tiszti rangra, Pehm esetében egy szokványosnak tekinthető honvéd karriert láthatunk, ahol a tanult és rátermett ifjak gyorsan magasabb beosztást nyerhettek.

¹⁹⁷ Bona 2009. I. k. 115. o. és Szinnyei 1887. 289. o.

¹⁹⁸ Bona 2009. I. k. 355. o.

¹⁹⁹ Bona 1998–1999. III. k. 139–140. o.

²⁰⁰ Uo. 205. o.

²⁰¹ Uo. 269. o.

²⁰² Uo. 315–316. o.

²⁰³ Bona [2018].

Összegzés

A nemzetőrség és a honvédség szervezésekor a magyar hadvezetés tovább alkalmazta a császári-királyi hadsereg katonai hangjelzéseit és a dobosok foglalkoztatásának alapelveit, így nem kellett a már képzett katonákat új jelzésekhez szoktatni, másrészt az egykoron császári seregben szolgált katonák segítségével az újoncok kiképzése is hatékonyabb és gyorsabb volt. A forrásokból egyértelműen kiderül, hogy a szabadságharc egészét tekintve a magyar csapatok folyamatosan doboshiánnyal küzdöttek, amelyet elsősorban – a császári hadseregben is megszokott módon – az alakulaton belül a feladatot önként vállalt honvédekkel igyekeztek megoldani.

A hangszer beszerzése is állandó problémát jelentett, amelyet a központi ellátás hiánya, illetve működési nehézségei miatt legtöbbször helyben próbáltak megoldani. Minden nehézség ellenére a nemzetőrség és a honvédség alapvetően sikerrel biztosította a katonai kommunikáció, illetve parancsközlés alapját jelentő dobosok megfelelő számát, felszerelését és kiképzését. Arra a kérdésre, hogy a harcmezőn hogyan teljesítettek, egy korábbi tanulmányunkban kerestük a választ.²⁰⁴

RÖVIDÍTÉSEK

HL 1848–1849	Hadtörténelmi Levéltár, Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc iratai
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Budapest
H 2	Az 1848–1849-i minisztériumi levéltár, Miniszterelnökség, Általános iratok
H 12	Belügyminisztérium, Közösen kezelt általános iratok
H 75	1848–49-es Hadügyminisztérium, Általános iratok
H 76	Mészáros Lázár verbászi iratai
H 81	Újoncozási Osztály
H 83	1848–49-es Hadügyminisztérium, Számvevőszéki iratok
H 89	1848–49-es Hadügyminisztérium, Vegyes iratok
H 92	1848/1849-es minisztérium, Országos Nemzetőrségi Haditanács, Közösen kezelt általános iratok
H 103	Csány László iratai
H 106	Hodossy Miklós iratai

²⁰⁴ Csorba 2021. passim.

H 111	Szemere Bertalan kormánybiztos iratai
H 113	Vay Miklós iratai
H 148	Nyomtatványok
R 16	Budai nemzetőrség iratai
R 20	Csapó János iratai
R 365	Megyei iratok
X 7156	2. honvéd vadászszereg iratai. A Román Tud. Akadémia Kolozsvári Fiókjának Történelmi Levéltára. 1848–1849-es ereklye múzeum. Másolat a MNL OL-ban. Mf. 17670.

BIBLIOGRÁFIA

- A magyar nemzeti őrseregnek 1848. A magyar nemzeti őrseregnek kötelező szabályai. I–V. k. Pesten, 1848.
- Bagu* 2010. *Bagu Balázs*: Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc Kárpátalján. Ungvár–Budapest, 2010.
- Bagu – Szakáll* 1994. *Bagu Balázs – Szakáll Mihály*: A szabadságharc hősei. Ungvár–Budapest, 1994.
- Bajzik* 2020. *Bajzik László*: Az aradi vár építése és hadieseményei az 1848–1849-es szabadságharcban. Budapest, 2020.
- Balogh* 2014. 1848–1849 Nagybányán. Okmányok a forradalom és szabadságharc nagybányai vonatkozásaihoz. Szerk. és a bev. tan. írta *Balogh Béla*. Nagybánya, 2014.
- Barcy – Karch* 1985. *Barcy Zoltán – Karch Pál*: Hangászok – hangszerek – hangjegyek. Trombita- és dobjelek az osztrák–magyar hadseregben és haditengerészetnél (1629–1918). Budapest, 1985.
- Barth* 1975. *Barth János*: Adalékok az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc kalocsai történetéhez. (Cumania 3. Historia. Bács–Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei.) Kecskemét, 1975. 229–248. o.
- Berkó* 1929. *Berkó István*: Az 1848/49. évi magyar szabadságharc olasz légiója. Budapest, 1929.
- Bertók* 1999. *Bertók Béla*: Egy szabadságharcos feljegyzései. In: *Csatáry György*: Szabadságharc a végeken. Anno 1848–1849. Ungvár, 1999. 111–126. o.

- Bichmann* 1909. *Bichmann, Wilhelm*: Geschichte des k. und k. Infanterie-Regiments No. 62. Beszterce, 1909.
- Bona* 1998–1999. *Bona Gábor*: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban. I–III. k. Budapest, 1998–1999.
- Bona* 2009. *Bona Gábor*: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. II. k. Budapest, 2009.
- Bona* [2018]. *Bona Gábor*: Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara, Arcanum Online. [2018]. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1> (A letöltés időpontja: 2022. május 29.)
- Czaga – Jancsó* 1998. Közcsend és közbátorság Budán, Pesten és Óbudán 1848–49-ben. Vál. *Czaga Viktória – Jancsó Éva*. Budapest, 1998. 55–56. o.
- Czaga – Jancsó* 2001. Pest-budai nemzetőrök, 1848–1849. Dokumentumok a fővárosi nemzetőrség történetéhez. Vál. és szerk. *Czaga Viktória – Jancsó Éva*. (Budapest történetének forrásai.) Budapest, 2001.
- Csekő* 2005. *Csekő Andrea*: Kunszentmárton 1848–49-ben. (Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár évkönyve 20.) Szolnok, 2005.
- Csikány* 2003. *Csikány Tamás*: A cibakházi híd 1849. A cibakházi híddért 1849. január–márciusában folytatott harcok katonai irataiból. Budapest, 2003.
- Csorba* 2002. *Csorba György*: A dévai nemzetőrség jegyzőkönyve. *Hadtörténelmi Közlemények*, 115. (2002) 3. sz. 889–901. o.
- Csorba* 2021. *Csorba György*: Dobosok, trombitások és katonazenekepek alkalmazása az 1848–1849-es szabadságharc harcművein. *Hadtörténelmi Közlemények*, 134. (2021) 2. sz. 383–415. o.
- Dér – Hajagos – Hermann* 2002–2004. Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai. I–II. k. A bevértanulmányt írta, az iratokat vál. és s. a. r. *Dér Dezső – Hajagos József – Hermann Róbert*. (A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai 9.) Eger, 2002–2004.
- Dobos* 1998. *Dobos Gyula*: Tolna Megye 1848–1849-ben. Forrásgyűjtemény. Szekszárd 1998.
- Dobrossy* 1998. *Dobrossy István*: Borsod és Miskolc 1848–1849-ben. Naplók, töredékek, visszaemlékezések. Miskolc, 1998.
- Ecker* 1973. Győr 1847–1850-ben, ahogyan egy lokálpatrióta látta. Szemlények Ecker János kéziratnaplójából. Szerk. és a tájékoztatót írta *Pernes Gyula*. Győr, 1973.

- Exercir-Reglement 1844. Exercir-Reglement für die k. k. Linien-Infanterie. Wien, 1844.
- Farkas* 1998. Saját kezébe, ott, ahol... Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból. Szerk. *Farkas Gyöngyi*. Az iratokat vál., a német nyelvű iratokat ford. *Bóhm Jakab*. A bev. tanulmányt írta *Csikány Tamás*. Budapest, 1998.
- Galsai Kovách* 1911. *Galsai Kovách Ernő*: Aradvár és Aradváros ostroma 1848–49-ben. *Galsai Kovách Ernő* 1848/49-iki honvédőrnagy naplója. Az előszót írta *Márki Sándor*, bev. és jegyz. *Juhász Ferenc*. Arad, 1911.
- Hajagos* 2017. *Hajagos József*: Török Ignác, a hadmérnök tábornok. Budapest, 2017.
- Hegyesi* 1898. *Hegyesi Márton*: Az 1848–49-iki harmadik honvédszászlóalj története. Budapest, 1898.
- Hermann – Németh – Süli* 2015. *Hermann Róbert – Németh György – Süli Attila*: Iratok Tóth Ágoston 1848–1849. évi működésének történetéhez. In: Tóth Ágoston honvéd ezredes, a katona és a térképész. 1812–1889. Szerk. *Bak Antal*. Budapest, 2015. 191–301. o.
- Hermann – Bona – Molnár* 2020. *Hermann Róbert – Bona Gábor – Molnár András*: A 47. honvédszászlóalj története, 1848–1849. Zalaegerszeg, 2020.
- Hints* 2002. *Hints Miklós*: Adatok az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc marosvásárhelyi eseményeihez. *Had-történelmi Közlemények*, 115. (2002) 3. sz. 854–888. o.
- Hoffman* 1906. *Hoffman Arnold*: Az 1848–49-iki vörös-sapkás 9-ik honvédszászlóalj története. Kassa, 1906.
- Hübler* 1820–1823. Militär-Oekonomie-System der kaiserlichen königlichen österreichischen Armee. Bearbeitet von *Franz Hübler*. Bd. I–XVII. Wien, 1820–1823.
- Iványosi-Szabó* 1988. A mai Bács-Kiskun megye az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején. Szerk. *Iványosi-Szabó Tibor*. Kecskemét, 1988.
- Iványosi-Szabó* 1990. *Iványosi-Szabó Tibor*: Kecskemét 1848/49-ben. Kecskemét, 1990.
- Kádár* 1890. *Kádár József*: Belső-Szolnok és Dobokamegye története, 1848–1849. Deés, 1890.
- Klapka* 1986. *Klapka György*: Emlékeimből. A szöv. gondozta, az eredeti iratokkal kiegészítette, bev. tanulmányt és a jegyz. írta *Katona Tamás*. Budapest, 1986.

- László* 2000. Szabolcs vármegye 1848/1849-ben. Források. Vál. és szerk. *László Géza*. (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 22.) Nyíregyháza, 2000.
- Lehoczky* 1899. *Lehoczky Tivadar*: Bereg megye és a munkácsi vár 1848–49-ben. Munkács, 1899.
- Makai* 2001. *Makai Ágnes*: „Hű vitézségért...” Az 1848–1849-es magyar szabadságharc kitüntetett hőseinek emlékére. Budapest, 2001.
- Marosi* 1994. *Marosi László*: Két évszázad katonazenéje Magyarországon. A magyarországi katonazene története, katonakarmesterek, 1741–1945. Budapest, 1994.
- Móricz* 1900. *Móricz Pál*: 1848–49-diki szabadságharci csatatörténetek. Szeged, 1900.
- Oktatási szabályzat 1848. Oktatási szabályzat a magyar gyalogság számára. Német eredetiből ford. *Gál Sándor*. Pest, 1848.
- Oktató szabályzat 1849. Oktató szabályzat a magyar honvéd és nemzetőri gyaloghad számára. Második jav. kiad. Pesten, 1849.
- Oláh* 1889. *Oláh György*: Békés vármegye 1848–1849-ben. I–II. k. Gyula, 1889.
- Pál-Antal* 2001. *Pál-Antal Sándor*: Marosszék és Marosvásárhely az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején. Székelyudvarhely, 2001.
- A Pest-városi nemzeti őrsereg 1848 A Pest-városi nemzeti őrsereg ideiglenes oktatás, gyakorlat- és szolgálati szabályzata. Szerk. *Gál Sándor*. Pest, 1848.
- Rédei* 1989. *Rédei István*: Jászok és kunok az 1848–49-es szabadságharcban. Jászberény, 1989.
- Solymosi* 2013. *Solymosi József*: A 204. honvédszászlóalj parancskönyve (zászlóalj parancsok – forrásközlés). In: Peremirat: köszöntő írások Makai Ágnes 70. születésnapjára. *Hadtörténelmi Közlemények*, 126. (2013) különszám, 193–213. o.
- Solymosi* 2015. *Solymosi József*: A 204. honvédszászlóalj parancskönyve. *Hadtörténelmi közlemények*, 128. (2015) 2. sz. 509–541. o.
- Söptei* 2000. *Söptei István*: Az 1848–49-es polgári forradalom és szabadságharc helyi eseményei. Az önkényuralom éveit. In: Sárvár története. Szerk. *Uő*. Sárvár, 2000. 277–289. o.
- Süli* 2011. *Süli Attila*: A nemzetőrség, a honvédség és a Kossuth-szabadságcsapat szervezése Erdélyben 1848-ban. Sepsi-szentgyörgy, 2011.

- Süli* 2014–2015. *Süli Attila*: A honvédség szervezése Erdélyben 1849-ben. (Acta Siculica, 2014–2015.) Sepsiszentgyörgy, 2015. 195–248. o.
- Süli* 2016. *Süli Attila*: Ormai Norbert, az első aradi vértanú. Budapest, 2016.
- Süli* 2018. *Süli Attila*: Torda és Aranyosszék szabadságharca 1848–49-ben. Barót, 2018.
- Szilágyi* 1891. *Szilágyi Farkas*: Nagy-Enyed pusztulása 1849-ben. Korrajz. Nagy-Enyed, 1891.
- Szilágyi* 2006. *Szilágyi Mihály*: A Tolna megyei nemzetőrség története, 1848–49, 1956, 2000. Szekszárd, 2006.
- Szinnyei* 1887. *Szinnyei József*: Komárom 1848–1849-ben. Budapest, 1887.
- Teleki* 1958. *Teleki Sándor* emlékezései. Vál., s. a. r., az előszót és jegyz. írta *Görög Livia*. Budapest, 1958.
- Tirts* 1903. *Tirts Rezső*: 1848–49-iki élményeim különös tekintettel a Cornides-féle szepesi Guerilla-vadászok szereplésére a szabadságharcban. Késmárk, 1903.
- Urbán* 1955. *Urbán Aladár*: Honvédtoborzás a Tiszántúlon 1848 nyarán. *Hadtörténelmi Közlemények*, új folyam 2. (1955) 3–4. sz. 134–166. o.
- Urbán* 1973. *Urbán Aladár*: A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán. Budapest, 1973.
- Urbán* 1987. *Urbán Aladár*: A „Mészáros hadigözös” 1848-ban. *Hadtörténelmi Közlemények*, új folyam 34. (1987) 4. sz. 668–690. o.
- Urbán* 1999. Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai. I–II. k. A dok. vál., a jegyz. készítette, az előszót írta *Urbán Aladár*. Budapest, 1999.
- Villecz* 1898. *Villecz János*: Egy sárosvármegyei honvéd naplója. Villecz Boldizsár 1848–49-i honvédszázados elbeszélése után. Eperjes, 1898.
- Zámbelly* 1889. *Zámbelly Lajos*: Emlékiratok 1848/49-ből. *Hazánk*, 11. (1889) 3. sz. 73–190., 4. sz. 267–279., 5. sz. 354–369. o.

György Csorba

DRUMMERS IN THE 1848–1849 WAR OF INDEPENDENCE:
ORGANISATION, TRAINING, EQUIPMENT

(Summary)

Drummers, along with buglers, were the basis of military communication and command in the warfare of the time. This study describes the tasks of drummers, their training, their numbers and the provision of equipment on the Hungarian side during the War of Independence of 1848–1849.

A peculiarity of the Hungarian War of Independence was that when the Hungarian National Guard and the Honvéd Army were being organised, the Hungarian military leadership continued to use the military sound signals of the Imperial-Royal Army and the principles of employing drummers, so there was no need to accustom already trained soldiers to new signals, and on the other hand, the training of recruits was more efficient and faster with the help of soldiers who had once served in the Imperial Army. However, this sometimes caused confusion between the fighting units.

It is clear from the sources that throughout the entire War of Independence the Hungarian troops were constantly struggling with a shortage of drummers, which they tried to solve primarily with the help of volunteers within the corps, as was customary in the Imperial Army.

The purchase of musical instruments was also a constant problem, which was mostly solved locally due to the lack or operational difficulties of central supply.

Despite all the difficulties, the National Guard and the Honvéd Army were basically successful in ensuring adequate – minimum – numbers, equipment and training of drummers. Their use on the battlefield has been described in an earlier study.

György Csorba

TROMMLER IM FREIHEITSKAMPF VON 1848–1849:
ORGANISATION, AUSBILDUNG, AUSRÜSTUNG

(Resümee)

Zusammen mit den Trommlern bildeten die Hornisten die Grundlage der militärischen Kommunikation bzw. Kommandomitteilung in der damaligen Kriegsführung. Die vorliegende Studie beschreibt die Aufgaben der Trommler, ihre Ausbildung, ihre Zahl und die Ausrüstung auf ungarischer Seite des Freiheitskampfes von 1848–1849.

Eine Besonderheit des ungarischen Freiheitskampfes besteht darin, dass die ungarische Militärführung bei der Organisation der Nationalgarde und der Honvéd-Armee die militärischen Tonsignale der kaiserlich-königlichen Armee und die Prinzipien des Einsatzes von Trommlern beibehielt, sodass einerseits keine Notwendigkeit bestand, bereits ausgebildete Soldaten an neue Signale zu gewöhnen, und andererseits die Ausbildung der Rekruten mit Hilfe von Soldaten, die einst in der kaiserlichen Armee gedient hatten, effizienter und schneller erfolgte. Dies führte jedoch manchmal zu Verwirrung unter den kämpfenden Einheiten.

Aus den Quellen geht eindeutig hervor, dass die ungarischen Truppen während des gesamten Freiheitskampfes ständig mit einem Mangel an Trommlern konfrontiert waren, der in erster Linie durch den Einsatz von freiwilligen Soldaten innerhalb des Verbandes gelöst wurde, wie es auch in der kaiserlichen Armee üblich war.

Auch die Beschaffung von Musikinstrumenten war ein ständiges Problem, das mangels zentraler Versorgung und wegen operativer Schwierigkeiten meist vor Ort zu lösen versucht wurde.

Trotz aller Schwierigkeiten gelang es der Nationalgarde und der Honvéd-Armee im Wesentlichen, eine ausreichende – minimale – Anzahl, Ausrüstung und Ausbildung von Trommlern sicherzustellen. Ihren Einsatz auf dem Schlachtfeld haben wir bereits in einer früheren Studie vorgestellt.

György Csorba

LES TAMBOURS DANS LA GUERRE D'INDÉPENDANCE DE 1848–1849
ORGANISATION, ENTRAÎNEMENT, ÉQUIPEMENT

(Résumé)

Les tambours, comme les clairons, constituaient la base de la communication militaire et du commandement dans la guerre de l'époque. Cette étude décrit les missions des tambours, leur entraînement, leur effectif et la fourniture de leur équipement du côté hongrois de la guerre d'indépendance de 1848–1849.

L'une des particularités de la guerre d'indépendance hongroise réside dans le fait que l'état-major hongrois a continué à utiliser les signaux sonores militaires et les principes d'emploi des tambours de l'armée impériale-royale dans la garde nationale et l'armée hongroise. Par conséquent, les soldats déjà formés ne devaient pas s'habituer à de nouveaux signaux et la formation des recrues était plus efficace et plus rapide avec l'aide de soldats qui avaient déjà servi dans l'armée impériale. Cependant, cela a parfois entraîné une certaine confusion entre les unités combattantes.

Il ressort clairement des sources que, tout au long de la guerre d'indépendance, les troupes hongroises ont été constamment confrontées à une pénurie de tambours, qui a été principalement résolue par l'utilisation de soldats volontaires au sein du corps, comme c'était la coutume aussi dans l'armée impériale.

L'achat d'instruments de musique fut également un problème constant qui, en raison de l'absence d'approvisionnement central et de difficultés opérationnelles, a été principalement tenté d'être résolu au niveau local.

Malgré toutes ces difficultés, la garde nationale et l'armée hongroise ont réussi à avoir un nombre satisfaisant de tambours, à les équiper et à les former. Leur utilisation sur le champ de bataille a été présentée dans une étude précédente.

Дьёрдь Чорба

БАРАБАНЩИКИ В БОРЬБЕ ЗА СВОБОДУ 1848–1849 ГГ.:
ОРГАНИЗАЦИЯ, ОБУЧЕНИЕ, СНАРЯЖЕНИЕ

(Резюме)

Барабанщики, наряду с трубами означали основу военной коммуникации и передачи приказов в военном деле того времени. В исследовании представлены задания, подготовка, численность и обеспечение снаряжения барабанщиков на венгерской стороне в борьбе за свободу 1848–1849 гг.

Особенность Венгерской борьбы за свободу заключается в том, что при организации Национальной гвардии и Ополчения венгерское военное руководство продолжало использовать боевые сигналы Императорско-Королевской армии и основные принципы использования барабанщиков, так что уже обученным солдатам не приходилось привыкать к новым сигналам, с другой стороны, с помощью солдат, когда-то служивших в Императорской Армии, обучение новобранцев также проходило эффективнее и быстрее. В то же время это иногда вызывало замешательство среди фронтовых подразделений.

Из источников однозначно выясняется, что, рассматривая борьбу за свободу в целом, венгерские войска постоянно боролись с нехваткой барабанщиков, решить которую они в первую очередь пытались - как это было принято в императорской армии - с помощью патриотов, добровольно взявших на себя задание внутри подразделения.

Приобретение инструмента также было постоянной проблемой, которую в основном пытались решить на месте из-за отсутствия централизованного снабжения и эксплуатационных трудностей.

Несмотря на все трудности, Национальной гвардии и Ополчения в основном успешно удалось обеспечить соответствующую — минимальное — число, оснащение и подготовку барабанщиков. Мы представили их использование на поле боя в одном предыдущем исследовании.